

Szanowni Państwo !

Mam zaszczyt i prawdziwą przyjemność oddać w Wasze ręce ten oto egzemplarz pierwszego wydania „Przewodnika po Ziemi Koneckiej”, publikacji, będącej skromną próbą zaprezentowania szerokiej publiczności naszej pięknej i niezwykle gościnnej Ziemi Koneckiej. W jej pełnej krasie i z całym bagażem wielowiekowych dokonań historycznych, przemysłowych, społecznych i kulturalnych. A wszystko to wśród wszechobecnej, bogatej, obfitującej w różnorodne formy i treści przyrody, która wylania się niemal z każdego zakątka powiatu koneckiego.

Wiercie mi Drodzy Państwo, że jest o czym posłuchać i co podziwiać w tych urzekających swoim osobliwym pięknem miejscach wokół Końskich, położonych u podnóża Gór Świętokrzyskich. Zapraszam do interesującej i mam nadzieję, wciągającej lektury naszego najnowszego wydawnictwa. Ufam, że po zapoznaniu się z treścią przewodnika, zechcecie Państwo odwiedzić gminy powiatu koneckiego, a w nich dotrzeć do najciekawszych ludzi, miejsc i zabytków kultury materialnej regionu. Zapewniam, że wszędzie tam będziemy na Was czekać, serdecznie witając i goszcząc zgodnie ze staropolskim obyczajem.

Na zakończenie pragnę podziękować Autorom tekstów zamieszczonych w tej publikacji oraz Wszystkim, którzy bezinteresownie przyczynili się do powstania tego jakże pożytecznego dla naszego powiatu wydawnictwa. Serdecznie dziękuję i zapraszam do dalszej współpracy. Z turystycznym pozdrowieniem oraz życzeniami szybkiego spotkania na szlakach wędrówek.

Starosta Konecki
Antoni Szkurlat

Część I
POWIAT KONECKI
(Ziemia Konecka)

POWIAT KONECKI

ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE I PRZYRODNICZE

POŁOŻENIE

Powiat konecki położony jest w północno-zachodniej części województwa świętokrzyskiego i Gór Świętokrzyskich, wśród pięknych, atrakcyjnych turystycznie rozlewisk rzeki Czarnej Koneckiej i jej dopływu Krasnej. To one głównie, wraz ze swymi dopływami i mniejszymi rzekami, które mają swoje źródła na obszarze powiatu, tworzą sieć przyrodniczą i ekologiczną ziemi koneckiej. Tutaj też swój początek biorą trzy inne większe rzeki: Drzewiczka, Radomka i Kamienna, rozwijające się w ościennych powiatach. Obszar powiatu koneckiego pokrywają duże zwarte kompleksy leśne. W większości są to lasy o niewielkim stopniu przekształcenia. Przeważają drzewostany sosnowe, jednak we wschodniej, południowej i południowo-zachodniej części Konecczyzny pojawiają się lasy mieszane, z charakterystyczną dla Gór Świętokrzyskich jodłą.

Na osobliwy krajobraz ziemi koneckiej składają się czyste i liczne źródłiska, rzeki i lasy tworzące mozaikę z obszarami pól i łąk ułożonych w charakterystyczną szachownicę. Powiat konecki zajmuje powierzchnię 1140 km². Zamieszkuje go blisko 88 tysięcy osób. Miasto Końskie, które jest siedzibą władz powiatu, liczy ponad 23 tysiące mieszkańców.

W skład powiatu koneckiego wchodzi sześć gmin wiejskich: Gowarczów, Falków, Smyków, Ruda Maleniecka, Radoszyce, Słupia, dwie gminy miejsko-wiejskie Stąporków i Końskie oraz 195 sołectw.

RZEŻBA TERENU

Ukształtowanie powierzchni terenów wchodzących w skład powiatu koneckiego jest wynikiem skomplikowanej rzeźby geologicznej (powiat położony jest w strefie licznych zrębów tektonicznych związanych z wyniesieniem obszaru Gór Świętokrzyskich), jak i warunków panujących na tym terenie podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Największe wysokości występują w południowo-wschodniej części powiatu i kształtują się na poziomie 350 - 400 m n.p.m. Związane są one ze Wzgórzami Koneckimi. Najniższe natomiast wysokości bezwzględne występują w północno-zachodniej części powiatu i kształtują się na poziomie około 200 m n.p.m. W tej części ziemi koneckiej występują Wzgórzca Opoczyńskie, których wysokości są znacznie niższe od otaczających obszarów, gdyż związane jest to z wyrównywaniem

tego terenu przez erozyjną i akumulacyjną działalność lądolodu zlodowacenia środkowopolskiego, jak i klimatu peryglacjalnego panującego na tym terenie w okresie obecności lądolodów.

KLIMAT

Teren ziemi koneckiej jest mocno zróżnicowany, zarówno pod względem ukształtowania powierzchni, jak i jej pokrycia, stąd też warunki klimatyczne są wyraźnie zróżnicowane. Wielkość opadów atmosferycznych na danym terenie zależy od rzeźby, pokrycia, wzniesienia terenu i jego ekspozycji. Roczna suma opadów w rejonie waha się od ok. 650 mm do 700 mm i wzrasta generalnie w kierunku południowym wraz z rosnącymi wysokościami nad poziomem morza. Największe opady odnotowuje się w miesiącach letnich, a najniższe w listopadzie, styczniu i lutym.

Średnia temperatura roczna wynosi ok. 7 °C z najchłodniejszym miesiącem lutym, najcieplejszy natomiast jest lipiec. Ukształtowanie terenu sprzyja tworzeniu się swoistych warunków mikroklimatycznych oraz występowaniu przymrozków. Liczba dni mroźnych i takich, w których istnieje możliwość wystąpienia przymrozków, wynosi około 200. W odkrytych obniżeniach terenu przymrozki trafiają się niekiedy jeszcze w pierwszych dniach czerwca.

Przeważają wiatry z kierunków zachodnich i południowo-zachodnich. W przeszłości na tych terenach funkcjonowały „młyny wiatraki”. Największe zachmurzenie występuje w zimie, najmniejsze na przełomie lata i jesieni. Mgły utrzymują się średnio około 20 dni w roku- najczęściej jesienią, zimą i wczesną wiosną. Warunki pogodowe, istniejące w powiecie koneckim, raczej hamują występowanie zwiększonych stężeń zanieczyszczeń w powietrzu atmosferycznym, z wyjątkiem pór roku, gdzie niskie temperatury skutkują zwiększonym zużyciem paliw w celach grzewczych i wzrostem emisji zanieczyszczeń. Stosunkowo duża ilość opadów atmosferycznych, sprzyja wymywaniu zanieczyszczeń z atmosfery.

Warunki klimatyczne nie sprzyjają uprawie roślin o dłuższym okresie wegetacyjnym i wymagających wczesnego siewu. Okres wegetacyjny trwa od kwietnia do listopada, czyli średnio przez 200 - 210 dni w roku.

BOGACTWA NATURALNE I GLEBY

Zasoby naturalne

Na terenie powiatu występują następujące udokumentowane złoża:

- ✓ piasku budowlanego: Hucisko-Mostki, Krasna, Proćwin, Przybyszowy, Morzywół, Barycz,
- ✓ złoża surowców ilastych - Adamów,
- ✓ złoża iłów do produkcji ceramiki budowlanej: Mnin, Szkucin, Włochów i Kozów,
- ✓ złoża ochry - złoża barwników naturalnych - Baczyna (gm. Końskie), obecnie nieeksploatowane.

Gleby

Powiat konecki położony jest w zasięgu kilku makroregionów, co wpływa na silne zróżnicowanie warunków glebowych. Skały macierzyste gleb są również silnie zróżnicowane, w związku z tym wszystkie te czynniki glebotwórcze mają zasadniczy wpływ na jakość gleb i ich rolniczą przydatność. Takie zróżnicowanie terenu spowodowało dużą zmienność glebową, która zaznacza się w typologii, rodzajach

i gatunkach gleb oraz ich lokalizacji przestrzennej. W związku z tym na terenie powiatu występują różnorodne typy gleb, takie jak:

- ✓ gleby biellicowe i pseudobiellicowe zajmujące w województwie największą powierzchnię. Wytworzyły się one na skałach macierzystych różnego pochodzenia geologicznego, ubogich w składniki odżywcze i przy współdziałaniu roślinności leśnej (lasy iglaste). Warunkami sprzyjającymi biellicowaniu są stosunkowo duże opady i niskie temperatury. Należą do gleb kwaśnych lub słabo kwaśnych i nie tworzą dużych kompleksów, lecz występują w mozaice z glebami brunatnymi,
- ✓ gleby brunatne wytworzyły się przy udziale roślinności leśnej, na różnych skałach macierzystych, zasobnych w glinokrzemiany zasadowe i węglan wapnia. Na terenie województwa zajmują drugie miejsce pod względem powierzchni występowania. Wśród tego typu gleb, wyróżnia się gleby brunatne właściwe, które występują na terenach lessowych, gliniastych i piaszczystych polodowcowych oraz brunatne wylugowane, występujące na terenach infiltracyjnych, przemywanych przez wody opadowe lub na zwietrzelinie piaskowców i piasków z różnej genezy, pozbawionych węglanu wapnia. W skład gleb brunatnych wchodzi jeszcze gleby brunatne kwaśne, gleby brunatne biellicowe (występują tylko w siedliskach leśnych) i gleby szarobrunatne.

W powiecie koneckim występuje największy udział najślabszych gleb w powierzchni użytków rolnych (73,1%) w porównaniu do innych powiatów województwa świętokrzyskiego (skarżyski - 67,1% i włoszczowski - 58,1%), co znajduje odzwierciedlenie w jakości bonitacyjnej gleb i kompleksach przydatności rolniczej.

Występujące tu gleby zaliczają się w większości do następujących kompleksów przydatności rolniczej gruntów ornych:

- ✓ kompleks żytni słaby występuje na terenie całego powiatu. Większość tych gleb jest sucha i możliwość intensyfikacji na drodze nawożenia jest ograniczona. Największe powierzchnie tego kompleksu można spotkać w gminach: Radoszyce, Końskie, Fałków i Gowarczów. Dobór roślin w tym kompleksie jest zredukowany, uprawia się tutaj najczęściej żyto, seradę, łubin oraz owies,
- ✓ kompleks żytni bardzo słaby obejmuje gleby ubogie w składniki pokarmowe i suche. Gleby tego typu występują w rozproszeniu na terenie całego powiatu. Największe ich powierzchnie są w gminach: Końskie, Fałków, Gowarczów, Staporków. Zakres upraw na ogół zawęża się do żyta, łubinu i seradeli,
- ✓ kompleks zbożowo-pastewny słaby występuje głównie w dolinach rzecznych i na obszarach piaszczystych. Gleby tego kompleksu najliczniej występują w gminach: Radoszyce, Staporków, Fałków. W doborze roślin przeważa tu żyto i ziemniaki.

Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Według metody punktowej oceny poszczególnych elementów środowiska, takich jak: gleba, warunki klimatyczne (agroklimat), warunki wodne, a także rzeźba terenu, powiat konecki ma niekorzystne warunki do rozwoju rolnictwa.

Pod względem jakości gleb powiat konecki ma najniższy w województwie wskaźnik - 32,1 pkt., przy średniej dla województwa 52,2 pkt. i kraju 49,5 pkt. Ponad 80 % gleb powiatu koneckiego jest zakwaszona. Odczyn (pH) reguluje procesy zachodzące w glebie, zbyt niski hamuje pobieranie przyswajalnych składników przez rośliny.

Niska jakość gleb oraz duże rozdrobnienie nie sprzyjają wydajniejszej produkcji rolnej. Rolnictwo najlepiej rozwinięte jest w gminach Słupia i Radoszyce, gdzie na wysokim poziomie prowadzona jest hodowla bydła mlecznego i trzody chlewnej.

WODY

Wody podziemne

Występowanie i zasobność wód podziemnych zależy ściśle od budowy geologicznej terenu i wykształcenia litologicznego skał tworzących zbiorniki wód podziemnych. Na ziemi koneckiej zbiorniki wód podziemnych o znaczeniu użytkowym, występują w 3 poziomach:

- ✓ triasowym, związanym z kompleksem łupków ilastych, ze zwierciadłem wody na głębokości 12-75 m.
- ✓ jurajskim, związanym z piaskowcami i mułowcami, ze zwierciadłem wody na głębokości 1-62 m.
- ✓ czwartorzędowym, związanym z piaszczysto-żwirowymi osadami dolin rzecznych, ze zwierciadłem wody na głębokości 1-4,5 m.

Centralna i wschodnia część gminy Końskie znajduje się na terenie tzw. Koneckiego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (KGZWP), który ma charakter szczelinowo - porowy, a zasoby dyspozycyjne szacowane są na około 1037 m³/h. W powiecie koneckim wykorzystanie wód podziemnych jest bardzo duże. W samej gminie Końskie występują 2 oddzielne systemy zaopatrzenia w wodę. Miasto zaopatrywane jest z ujęć w Modliszewicach, Końskich i Nieświniu, a Sielpia z ujęcia znajdującego się na jej terenie.

Oprócz wspomnianych ujęć w każdej z pozostałych gmin występują lokalne ujęcia wód podziemnych, utworzonych na lokalnych zbiornikach wód podziemnych, przeważnie tego samego piętra stratygraficznego, co KGZWP. Ponadto nadal bardzo popularne są w gospodarstwach indywidualnych studnie, w których w zależności od warunków geologicznych drenowane są poziomy wodonośne, bardzo płytkie (tzw. studnie wierzchówkowe), jak i głębsze poziomy wód podziemnych, najczęściej gruntowych.

Zalew „Miła” na rzece Czarnej Koneckiej w Staporkowie

Wody powierzchniowe

Teren powiatu leży w zlewniach dwóch rzek będących lewobrzeżnymi dopływami Wisły tj. Kamiennej oraz Pilicy. Dobrze rozwinięta jest sieć rzeczna o układzie pierzastym, której centralną oś stanowi Czarna Konecka wraz z jej lewobrzeżnym dopływem - Krasną. Znaczna ilość cieków wodnych bierze swój początek z wysięków i podmokłych obniżen na terenach leśnych. Znaczne spadki rzek, gwałtowne przybory i nierównomierne rozłożenie sezonowych przyborów sprawia, że rzeki ziemi koneckiej mają charakter górski i podgórski. Natomiast spośród trzech innych rzek, których obszary źródłiskowe znajdują się na terenie Konecczyzny, dwie z nich uchodzą bezpośrednio do Wisły tj. Radomka i Kamienna, a Drzewiczka odprowadza swoje wody do Pilicy.

Dolina Czarnej Koneckiej

Czarna Konecka to największa rzeka powiatu. Występują tu obszary bagienne - moczary, torfowiska, lasy łęgowe, o słabo poznanej niestety do tej pory faunie i florze. Spiętrzenie wód tego ciekę pozwoliło na zagospodarowanie części doliny Czarnej Koneckiej w postaci stawów hodowlanych. To miejsce występowania wielu rzadkich, chronionych gatunków roślin i zwierząt. Świat roślinny jest reprezentowany na tym terenie przez: owadożerne rosiczki, grzybienie białe, kosaćce syberyjskie, wawrzynki wilczelyko i kilka gatunków łąkowych storczyków.

Królestwo zwierząt reprezentują gatunki takie jak: motyle - paź żeglarz i paź królowej; płazy - traszki zwyczajne i górskie, rzekotka drzewna; gady - zaskroniec, padalec, żmija zygzakowata; ssaki - bóbr, wydra, łoś, kuna leśna. Na tym malowniczym terenie możemy spotkać także około 200 gatunków ptaków, w tym około 170 to gatunki łęgowe. Występują tu m.in.: bocian czarny, żuraw, bąk, kobuz, jarzabek, cietrzew, kropiatka, zielonka, derkacz, rycyk, krwawodziób, samotnik, rybitwa czarna, płomykówka, włochatka, dzięcioł zielonosiwy, podróżniczek, remiz, kruk.

Z ryb najczęściej spotykane to: szczupaki, okonie, liny, płocie i karasie. Nadal prowadzone są badania nad występowaniem w tym regionie bezkręgowców, ryb i nietoperzy. Dolina rzeki Czarnej Koneckiej to miejsce posiadające ogromne walory przyrodnicze i krajobrazowe. Koryto rzeki rozciąga się pomiędzy lasami i łąkami, tworząc ciekawy korytarz ekologiczny. Czarna Konecka, meandrując wśród lasów i łąk, tworzy urzekające pejzaże. Obszar doliny, w większości porośnięty lasem, tworzy korzystny mikroklimat.

Dolina Krasnej

Bagienna dolina rzeki Krasnej położona jest na południe od Staporkowa. Jest to jeden z najciekawszych i najlepiej zachowanych podmokłych terenów w Polsce, naturalny i nienaruszony od tysięcy lat. To perła przyrody świętokrzyskiej, nazywana przez przyrodników „Biebrzą w miniaturze”.

Ichtiofauna dolnej Krasnej reprezentowana jest przez 12 gatunków ryb, a w tym kilka gatunków charakterystycznych dla wód rzecznych zimnych o szybkim nurcie. Żyją tutaj: pstrąg potokowy, miętus, głowacz białopłetwy, a z gatunków chronionych śliz i minóg ukraiński (przedstawiciel gromady kręgoustych). Potwierdzono także występowanie wielu gatunków rzadkich motyli i ważek.

Największym bogactwem doliny są ptaki. Stwierdzono występowanie aż 98 gatunków, a 15 z nich wpisano do rejestru europejskiej czerwonej księgi. Są to gatunki rzadkie, objęte ochroną konwencji prawa europejskiego. Gniazdują tu m.in. orlik krzykliwy, błotniak łąkowy, bąk i kropiatka - ptaki zagrożone wyginięciem, a derkacz uznany został za gatunek zagrożony w skali światowej. Dla bociana czarnego, żurawia, cietrzewia i jarzabka te tereny to jedna z ostatnich bezpiecznych ostoi ptaków.

Z ciekawszych ssaków występują: łoś, wydra, ryjówka malutka, orzesznica, co najmniej 8 gatunków nietoperzy, a wśród nich rzadki mroczek pozłocisty. Wśród rozległych bagien, usytuowane są olbrzymie żeremia bobrów. Wyjątkową czystość wody potwierdza obecność raków szlachetnych i gąbek.

Podmokły teren porastają cenne i coraz radsze rośliny wodne i szuwarowe takie jak: grążel żółty, szalej jadowity, osoka aloesowata, rosiczka długolistna czy zamokrzyca ryżowa. Na bardziej suchym skraju doliny rośnie wawrzynek wilczełyko, goryczka wąskolistna, podkolan biały, modrzewnica zwyczajna, kruszczyk błotny, pełnik europejski, mieczyk dachówkowaty, storczyk szerokolistny, kruszczyk rdzawoczerwony, pomocnik baldaszkowy, paprotka zwyczajna i kosaciec syberyjski. Na terenie doliny stwierdzono dotychczas 18 gatunków roślin objętych ochroną gatunkową. W styczniu 2004 r. utworzony tu został rezerwat przyrody. Ma on powierzchnię 413 ha i jest największym rezerwatem na terenie województwa. Dzięki sieci ścieżek dydaktycznych oraz pomostowi i wieży widokowej, jest on doskonale przystosowany do zwiedzania i prowadzenia zajęć dydaktycznych.

Kompleksy stawów rybnych

Podmokłe tereny powiatu sprzyjają budowie stawów rybnych. Największe kompleksy stawowe występują w gminie Ruda Maleniecka (Cieklińsko, Ruda Maleniecka, Maleniec), Gowarczowie (Felicjanów) oraz Stąporkowie. Należy dodać, że tzw. mała retencja na ziemi koneckiej związana jest właściwie tylko z głównym ciekim odwadniającym ten obszar, czyli Czarną Konecką. Jedynie kompleksy stawów w gminie Gowarczów i Fałków związane są z podmokłościami i mokradłami, zasilanymi w mniejszym stopniu przez wody rzeczne.

Tereny podmokłe urzekają bogactwem ornitofauny. Można tu spotkać: błotniaka stawowego, żurawia, bociana czarnego, zielonkę, perkoza, a także wiele gatunków nie lęgowych, tj. rybołowa, kormorana, czapłę białą, a przede wszystkim rzadkiego w Polsce i Europie orła bielika. Mają tu swoje siedliska wydry i bobry. Z rzadko spotykanej roślinności można wyróżnić: kilka gatunków widłaka, bluszcz pospolity, kruszynę pospolitą, długosza królewskiego.

Kompleks stawów rybnych w Rudzie Malenieckiej

FLORA I FAUNA

Prawie połowę powierzchni Konecczyzny pokrywają duże zwarte obszary leśne, tworzące mozaikę z krajobrazami rolniczymi. Są to obszary szczególnie bogate w faunę i florę. Wysoka jest liczebność populacji zwierząt łownych, liczne są miejsca lęgowe i ostoje pactwa, w tym gatunków rzadkich i chronionych. Płynące tu rzeki należą do najczystszych i najmniej „przekształconych” w województwie świętokrzyskim. Praktycznie cały teren objęty jest różnymi formami ochrony. Są to: część Przedborskiego Parku Krajobrazowego i jego otulina, Konecko-Łopuszniański Obszar Chronionego Krajobrazu, część Przysusko-Szydłowieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, rezerваты przyrody: Gagaty Sołtykowskie, Skałki Piekło (znane też pod nazwą Piekło Niekłańskie) i Piekiełko Szkuckie, pomniki przyrody i użytki ekologiczne.

Przedborski Park Krajobrazowy (PPK)

Przedborski Park Krajobrazowy został utworzony w 1988 roku jako pierwszy w dawnym województwie piotrkowskim. Zajmuje on najbardziej cenne przyrodniczo fragmenty Pasma Przedborsko-Małoskiego, stanowiącego centralną część parku oraz Niecki Włoszczowskiej, Wzgórz Łopuszańskich i Opoczyńskich. Mezoregiony te wchodzi w skład makroregionu Wyżyny Przedborskiej (wg podziału dziesiątego J. Kondrackiego). PPK jest ważnym składnikiem Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych w Polsce, a bardzo ważnym obiektem w Polsce środkowej. Park ten wspólnie z Parkiem Sulejowskim (1994) i Spalskim (1995) jest ogniwem chroniącym dorzecze Pilicy. O atrakcyjności PPK decydują: malowniczość i różnorodność krajobrazu, obecność wielu punktów widokowych, korzystne warunki bioklimatyczne dzięki obfitości lasów oraz czystych wód powierzchniowych - bogata fauna, flora i szata roślinna; ustronność położenia, przewaga tradycyjnych form gospodarki rolnej oraz obecność zabytków architektury i kultury ludowej w jednościi z ochroną dziedzictwa naturalnego.

Zadaniem parku jest zachowanie jego walorów przyrodniczych i krajobrazowych, stworzenie systemu skutecznej ochrony najcenniejszych obiektów - rezerwatów i pomników przyrody oraz udostępnienie terenu dla turystyki ekologicznej. Lasy w PPK zajmują 63,8 % jego powierzchni. Są to przeważnie drzewostany sosnowe na siedlisku borów mieszanych, przeplecione olsami i borami bagiennymi. Z ważniejszych siedlisk roślinnych można wyróżnić: murawy kserotermiczne, łąki ekstensywnie użytkowane, torfowiska wysokie, torfowiska przejściowe i trzęsawiska, obniżenia dolinkowe buczyny, bory i lasy bagienne, lasy lęgowe i nadrzeczne zarośla wierzbowe.

W obrębie powiatu koneckiego położony jest niewielki obszar Przedborskiego Parku Krajobrazowego, a właściwie tylko zachodnia jego część znajduje się w obrębie gmin Fałków i Słupia. Obejmuje on między innymi Pasma Przedborsko-Małoskie zbudowane z wapieni górnourajskich oraz kredowych piasków, piaskowców i margli. Na terenie obu wspomnianych gmin znajduje się otulina parku, a nie sam obszar chroniony. Jedynie przy samej granicy gmin Słupia i Fałków można odnotować niewielkie fragmenty położone w bezpośrednim sąsiedztwie z unikatowym rezerwatem PPK - Piskorzeniec. Znajduje się tutaj rozległe torfowisko, a dokładnie ekosystemy wysokotorfowiskowe i bagienne, a także lasy olchowo-brzozowe i bory bagienne. Rozległe tereny torfowiskowe powstały na zarośniętych dołach potorfowych. W północno-zachodniej części rezerwatu jeszcze kilkanaście lat temu dominowały otwarte torfowiska wysokie i przejściowe. Występowały tutaj płaty torfowisk wysokich typu bałtyckiego. Było to najlepiej

zachowane torfowisko wysokie w Polsce środkowej z bogatą florą i fauną. Obecnie torfowisko zarasta w bardzo szybkim tempie, powodując wyginięcie rzadkich gatunków roślin, takich jak rosziczka długolistna i rosziczka pośrednia.

Główną przyczyną tych niekorzystnych zmian jest zakłócenie warunków wodnych torfowiska, co sprzyja inwazji drzew i krzewów, a w konsekwencji doprowadza do jego zarastania i zmian w składzie gatunkowym zbiorowisk roślinnych. Bór bagienny traci na znaczeniu wskutek przesuszenia. Na dużą skalę zachodzą procesy murszenia masy torfowej i procesy gładowienia tych zbiorowisk. W skład Rezerwatu Piskorzaniec wchodzi dwa stawy: „Bolesław” i „Duży”. Pierwszy z nich w chwili obecnej praktycznie już nie istnieje, gdyż uległ zarośnięciu. W południowej części rezerwatu występuje drugi, zasilany wodami potoku Borowa, kompleks stawów wykorzystywanych do hodowli karpia.

W parku spotyka się wiele gatunków zwierząt, spośród których najliczniejszą grupę stanowią ptaki -168 gatunków; 98 z nich należy do awiofauny lęgowej. Potwierdzono występowanie m.in.: biegusa płaskodzioba, bociana czarnego, łabędzia niemego, ogorzalki rybołowa, bąka, gągoła, kropiatki. Z gromady ssaków występują bobry, wydry, a w ostatnim czasie pojawiły się także wilki.

Jako jedną z największych ciekawostek Przedborskiego Parku Krajobrazowego wymienić należy głąz narzutowy „Jedynak” w uroczysku Gustawów (na granicy z powiatem radomszczańskim). Nazywany „jedynakiem”, gdyż jest to największy głąz narzutowy w okolicy. Jego średnica wynosi około 4 metrów.

Konecko-Łopuszniański Obszar Chronionego Krajobrazu (K-ŁOChK)

Konecko-Łopuszniański Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje północno-zachodnią część województwa świętokrzyskiego, a w naszym powiecie tereny gmin: Ruda Maleniecka, Radoszyce, Smyków i Stąporków oraz częściowo gminy Końskie i Słupia. Prawie połowę obszaru zajmują duże kompleksy leśne o charakterze naturalnym z wielogatunkowymi drzewostanami z przewagą jodły i sosny, z domieszką dębu, świerka, buku i grabu, zwłaszcza w lasach koneckich i radoszyckich. W północno-wschodniej i północnej części obszaru występują siedliska borowe. Na szczytach wydm i luźnych piaskach rosną suche sosnowe bory chrobotkowe. W dolinach rzek występują łągi z jesionami i olszą. W południowej części obszaru lasy są bardziej rozczłonkowane i rozdzielone połaciami łąk, dywanami liliowych wrzosowisk i brunatnych torfowisk.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe podkreślają rezerваты przyrody nieożywionej: Gagaty Sołtykowskie, Piekiełko Szkuckie, Skałki Piekło i Górna Krasna. W środkowej i południowej części Obszaru Chronionego Krajobrazu występują wilgotne łąki oraz torfowiska niskie i przejściowe. Zróżnicowany krajobraz jest siedliskiem bogatej flory i fauny. Przeprowadzone badania wykazały występowanie 35 gatunków ssaków, około 210 gatunków ptaków, 5 gatunków gadów, 12 gatunków płazów, 4 gatunki chronionych motyli i 1 gatunek pająka objętego ochroną. Liczbę roślin naczyniowych szacuje się na około 800 gatunków, 27 z nich to rośliny chronione. Rosną tu między innymi: wielosił błękitny, pełnik europejski, zawilec wielokwiatowy, gęsiówka szorstkowłosista, pomocnik baldaszkowy i wawrzynek wilczełyko.

Bogata jest też fauna reprezentowana przez zwierzęta łowne: dziki, sarny, jelenie. Spośród płazów występujących na terenie obszaru chronionego warto wymienić np. żaby: moczarowe i trawne oraz ropuchy szare, zielone i paskówki. Z kolei gromadę gadów reprezentują: żmija zygzakowata, zaskroniec, jaszczurka zwinka, żyworodna i padalec. Wśród ptaków spotkać można: cietrzewia, derkacza, bociana czarnego i łabędzia niemego oraz rzadki gatunek sowy - włośchatkę.

Najważniejszą funkcją tego obszaru jest ochrona wód podziemnych i powierzchniowych, a także jego rola klimatyczna i aerosanitarna, szczególnie dla poprawy jakości powietrza atmosferycznego.

Przysusko-Szydłowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu

Obejmuje wschodnią część gminy Gowarczów o powierzchni 4 462 ha. Jest to obszar porośnięty w znacznym stopniu lasami mieszanymi z jodłą, świerkiem, brzozą i bukiem oraz licznymi źródłiskami i małymi ciekami wodnymi. Obszar ten jest słabo poznany pod względem przyrodniczym. Kompleksy leśne tworzą w dużej mierze mieszane starodrzewia z dużą ilością śródleśnych torfowisk. Stosunkowo najlepiej poznana jest na tym terenie ornitofauna. Z ciekawszych gatunków ptaków występują: cietrzewie, jarząbki, bociany czarne, orły bieliki. Faunę ssaków reprezentują liczne gatunki zwierząt łownych. Często spotykamy tu również koszatki i popielice - rzadkie i niezwykle ciekawe nadrzewne gryzonie.

Rezerwat przyrody nieożywionej

Rezerwat przyrody nieożywionej to obszary obejmujące odkrywki geologiczne, miejsca występowania zjawisk krasowych, profile glebowe, przykłady erozji, antropologiczne odkrywki śladów dawnej fauny i flory. Na terenie powiatu koneckiego znajdują się trzy zarejestrowane rezerваты przyrody nieożywionej: Gagaty Sołtykowskie, Skalki Piekło (znane też pod nazwą Piekło Niekłańskie) i Piekielko Szkuckie.

Rezerwat Gagaty Sołtykowskie

Gagaty Sołtykowskie to rezerwat znajdujący się na pograniczu miejscowości Odrowąż i Sołtyków. Ochroną objęte są odsłonięcia dolnojurajskich iłów i mułków z wkładkami piaskowców, ujawniających tekstury sedymentacyjne typowe dla środowiska rzecznoego oraz interesujące minerały gagaty i różne formy występowania syderytu.

Gagat, zwany też bursztynem czarnym lub czarną ambrą - to osobliwa, bitumiczna odmiana węgla brunatnego o smolisto-czarnej barwie, dająca się obrabiać i polerować, stąd też wykorzystywana bywa często w jubilerstwie. Na terenie wyrobiska kopalni w Sołtykowie odkryto pięknie zachowane ślady tropów dużego dinozaura. Badania wykazały, że zlokalizowane tutaj ślady (odciśnięte tropy) należały do dilofozaura. Na terenie rezerwatu odkryto także ślady jednego z najstarszych zauropodów, jakie stąpały po Ziemi. Zauropody pojawiły się na Ziemi na samym początku okresu jurajskiego. W Sołtykowie oprócz tropów dinozaurów zachowały się również zwęglone szczątki flory kopalnej.

Rezerwat przyrody nieożywionej „Gagaty Sołtykowskie”

Rezerwat Skalki Piekło (Piekło Nieklańskie)

Rezerwat położony jest w obszarze źródliskowym rzeki Kamiennej w centrum Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego. Ważnym jego elementem jest Góra Piekło. Na terenie rezerwatu, na wielkim, prawie całkowicie zalesionym grzbiecie, sięgającym 367 m. n.p.m., znajdują się dwie grupy jurajskich skał piaskowcowych. Są to tzw. ostańce, pozostałości dawnej, jednolitej płyty skalnej, częściowo zniszczonej na skutek wietrzenia i rozczłonkowanej na malownicze skały, tworzące oryginalne morfologiczne formy ambon, grzybów, okapów, stołów czy baszt. Powstały one w okresie czwartorzędu, głównie w epoce lodowcowej. Zbudowane są z różnych gatunków piaskowca o niejednakowej odporności na wietrzenie. Ich ściany są pięknie rzeźbione, pokrywają je jamy, żeberka i kolumnienki, jest dużo szczelin, trafiają się wąskie wydłużone okna. W szczelinach między warstwami piaskowca w górnej części kazalnicy rosła do niedawna rzadka, cenna paproć zanokcica północna, pozostałość flory epoki lodowcowej.

Rezerwat Piekielko Szkuckie

Położony w pobliżu wsi Szkucin (gmina Ruda Maleniecka), jest rezerwatem częściowym przyrody nieożywionej. Został utworzony w 1995 roku w celu ochrony naturalnych skałek, reprezentowanych przez zlepieńce jury dolnej. Rezerwat obejmuje partię łagodnego wzniesienia. Jego grzbiet pokryty jest szeregiem skałek, które mają unikatową wartość naukową. Różnorodny kształt skałek, mających postać progów i stołów skalnych, decyduje o ich walorach krajobrazowych. Obszar tego pięknego miejsca pokrywa las mieszany. Na stoku o ekspozycji południowej występują bardzo liczne leje i doły, prawdopodobnie będące wynikiem działalności tzw. klinów mrozowych. Przeważa w nim sosna, są także jodły, buki, brzozy i dęby. W runie leśnym można spotkać wiele rzadkich i ciekawych roślin. W części wschodniej i środkowej rezerwatu, w pobliżu skałek, występują pomnikowe okazy drzew w wieku ponad 150 lat (sosny i dęby).

Pomniki przyrody

Do najciekawszych osobliwości, które są pomnikami przyrody na ziemi koneckiej, należy zgrupowanie skał noszących nazwę Piekło Gatniki, znajdujących się między wioskami Niebo i Piekło (gmina Końskie). Skały z piaskowca jurajskiego, malowniczo wyrzeźbione przez erozję sięgają tu wysokości 5 m., a ciągną się pasmem o długości około 100 m. Po stronie południowej głównego grzbietu znajdują się dwa okazałe bloki skalne stanowiące integralną część pasma. Skały zaliczane są do tzw. wychodni, czyli wystających ponad ziemię formacji skalnych. Wraz z otaczającym je sosnowym kompleksem leśnym, tworzą ciekawy zabytek geologiczny.

Liczne okazy głazów narzutowych okresu polodowcowego zarejestrowano w Mnie i Królewcu, a pojedyncze w Radoszycach i Lipie. Dziś są trwałym elementem pejzażu tych miejscowości.

Pomniki przyrody ożywionej to przede wszystkim: aleja lipowa w parku im. Tarnowskich w Końskich i lipowo-topolowa w Modliszewicach oraz pojedyncze, wiekowe dęby i lipy w koneckim parku, dęby bezszypułkowe w Pile, dęby szypułkowe w Lipie, Czapli, Szkucinie i Furmanowie, a także buk pospolity w Rudzie Pilczyckiej i modrzew europejski w Nieklańiu Wielkim.

Największy zbiór drzew pomników przyrody znajduje się na terenie koneckiego parku. Stan drzewostanu świadczy o tym, że w minionych stuleciach tereny te porastała dąbrowa. Licznie występują tu okazałe dęby bezszypułkowe w wieku około 250 lat, z których 4 są na liście pomników przyrody, a 27 spełnia wymogi takich okazów. Poza nimi wytypowano 111 egzemplarzy drzew

pomnikowych ze względu na znaczące obwody i dekoracyjność pokroju. Wśród nich znajdują się piękne lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, okazy buka zwyczajnego, jesiony wyniosłe i graby zwyczajne. Żywotnością imponują także doskonale zachowane: topola biała, cis pospolity i szpalery thui. Świat flory wzbogacają nieliczne krzewy pochodzące z nasadzenia.

Na terenie ziemi koneckiej występuje wiele osobliwych gatunków roślin, a najcenniejsze wśród szaty roślinnej są: kosańce, zwłaszcza syberyjski; pełnik europejski; storczyki - kruszczyk błotny i podkolan biały; mieczyk dachówkowaty; tojad dzióbaty; goryczka wąskolistna; rosiczka okrągłolistna; widłak wroniec; widłak spłaszczony. Osobliwością jest również gatunek grzyba zaliczanego do rodziny żagwiowatych (*Polyporus rhizophilus*), znaleziony w koneckim parku.

W świecie zwierząt na szczególną ochronę zasługują: spośród skorupiaków - rak szlachetny; owadów - niestrzęp głogowiec, modraszek, alkon, zalotka większa; z ryb - głowacz białopłetwy, różanka; z płazów - kumak nizinny, traszka górską, ropucha zielona i paskówka; z ptaków - orlik krzykliwy, derkacz, bocian czarny, puszczyk uralski, sowa włochatka, cietrzew; z ssaków nocek duży i mroczek pozłocisty.

Użytki przyrodnicze i ekologiczne

Jest to jedna z form ochrony przyrody, polegająca na zabezpieczeniu fragmentu ekosystemu, które ma duże znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i siedlisk. Najwięcej użytków ekologicznych znajduje się w gminach: Gowarczów, Fałków, Ruda Maleniecka, Stąporków i Smyków. Są to przede wszystkim śródlądne bagna, moczary i torfowiska z ciekawą florą i rzadkimi gatunkami ptaków, np. samotnikiem, cyraneczką czy bekasem, oraz łąki użytkowe z gniazdującymi ptakami: rycykiem, żurawiem, słonką i srokoszem. Znajdują się tu tereny ochrony miejsc rozrodu i stałego przebywania:

- ✓ cietrzewia (*Tetrao tetrix*) w leśnictwach: Wąsosz, Izabelów, Gatniki, Brzeźnica, Korytków, Czapla, Zalesie, Radoszyce, Stąporków i Odrowąż,
- ✓ bociana czarnego (*Ciconia nigra*): Nadleśnictwo Ruda Maleniecka - leśnictwo Szkucin, Nadleśnictwo Stąporków - leśnictwo Gustawów,
- ✓ bielika (*Haliaeetus albicilla*) w Nadleśnictwie Ruda Maleniecka,
- ✓ orlika krzykliwego (*Aquila pomarina*): Nadleśnictwo Barycz - leśnictwo Wąsosz.

Zbiornik wodny w Maleńcu

Dokładne dane, co do miejsca ich gniazdowania, objęte są tajemnicą ze względu na jak najlepsze zabezpieczenie terenu łęgowego.

Ze względu na wysokie wartości przyrodnicze oraz środowiskowe 6 gmin powiatu koneckiego położonych w dorzeczu Czarnej Koneckiej tj. Ruda Maleniecka, Końskie, Stąporków, Smyków, Radoszyce i Słupia włączono do strefy priorytetowej wdrażania Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego.

Borówka bagienna

ŚRODOWISKO SPOŁECZNE

RYS HISTORYCZNY ZIEMI KONECKIEJ

Obecny obszar powiatu koneckiego pokrywały niegdyś puszcze. Na przestrzeni tysiącleci przewijały się tu jednak zarówno koczujące, jak i osiadłe ludy, pozostawiając po sobie mniej lub bardziej czytelne ślady. Ślady stałego osadnictwa z młodszej epoki kamienia występują w znacznym rozproszeniu. Podobnie nikłe było osadnictwo w epoce brązu. Ożywienie działalności ludzkiej można tu zaobserwować dopiero od II wieku p.n.e., kiedy tereny te stały się częścią wielkiego zagłębia hutnictwa żelaznego, największego dotychczas odkrytego w Europie. Po upadku Cesarstwa Rzymskiego, ludy zajmujące się hutnictwem, odeszły w inne strony, pozostawiając jedynie pustki osadnicze. Okres od V-X wieku to czas wędrówek ludów. Bogate złoża rud darniowych, występujące na terenie powiatu koneckiego, wykorzystywane były w kolejnych wiekach do wytopu żelaza metodą dymarkową.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie samych Końskich pochodzą z XI wieku, jednak pierwsze źródła pisane dotyczące osady, powstały w XII wieku (1124 r.), kiedy to właścicielem Końskich był możny ród Odrowążów. To oni ufundowali kościół, wokół którego ukształtowało się przyszłe miasto.

Podział administracyjny Guberni Radomskiej i Kieleckiej w 1867 roku.

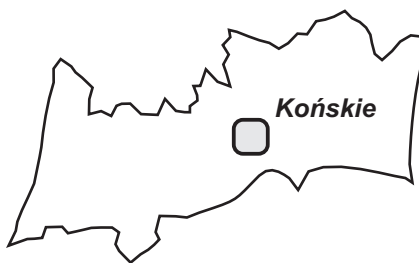
Pierwsza lokacja miejska na terenie powiatu koneckiego miała miejsce w Fałkowie w 1340 roku. Następne to: Radoszyce - 1370 r., Odrowąż - 1399 r., Gowarczów 1430 r. W tym okresie bardzo intensywna akcja kolonizacyjna na terenie powiatu prowadzona była przez Odrowążów, Falkowskich i Skórkowskich.

W połowie XVII wieku kasztelan sieradzki Rafał z Małachowic kupił wieś Końskie oraz kilka okolicznych wsi. Jego syn Stanisław, wojewoda poznański, dokupił dalsze. Rozległe dobra koneckie przeszły na własność rodziny Małachowskich. W roku 1748 kanclerz wielki koronny Jan Małachowski uzyskał od króla Augusta III prawa miejskie dla Końskich. Oprócz magnackich ambicji zdecydował o tym prawdopodobnie rozwój tutejszego rzemiosła, związanego zwłaszcza z produkcją broni. Największym ówczesnym wydarzeniem w powiecie była wizyta króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w 1787 r. Szczególny rozwój Końskich przypadł na okres, kiedy ich właścicielem był Jan Małachowski. Ważne wydarzenia historyczne omijały miasto i powiat, jeżeli nie liczyć kapitulacji wojsk powstania kościuszkowskiego w Radoszycach (18.XI.1794) czy formowania tu pułku kirasjerów w okresie powstania warszawskiego.

Największa bitwa powstania styczniowego na terenie powiatu została stoczona dnia 21 kwietnia 1863 roku na uroczysku Ormanicha koło Szkucina.

Po klęsce powstania styczniowego władze carskie ponownie uczyniły z Końskich siedzibę powiatu. Od tej pory, aż do czasów najnowszych, miasto spełniało rolę lokalnego ośrodka administracyjnego oraz centrum gospodarczego i kulturalnego. Był to początek rozwoju przemysłu regionu. Zadłużony majątek wykupił hrabia Jan Tarnowski. Wtedy to, w 1885r., otwarto linię kolejową. W 1905 r. Końskie stały się ośrodkiem ruchów rewolucyjnych. W czasie I wojny światowej działania wojenne szczęśliwie ominęły miasto.

Dla gospodarki nastały jednak ciężkie czasy powojennego kryzysu, ale mimo to nastąpiło znaczne ożywienie życia społecznego i kulturalnego oraz rozwój oświaty. Podczas II wojny światowej powiat konecki stał się terenem działania ożywionego ruchu partyzanckiego. To właśnie tutaj działał mjr Henryk Dobrzański „Hubal” i oddziały partyzanckie różnych orientacji politycznych.

Granice powiatu koneckiego w 1867 roku.

Powojenne dzieje Końskich i powiatu są odbiciem historii kraju. Miasto pozostało do reformy administracyjnej w 1975 roku stolicą powiatu, rozbudowało się i rozrosło. Od stycznia 1999 roku Końskie ponownie stały się siedzibą Starostwa Powiatowego, a wiele firm rozwija dawną przemysłową tradycję.

Obecnie miasto, centrum administracji powiatowej, stanowi piąty pod względem wielkości ośrodek przemysłowy województwa świętokrzyskiego. Dominują tu tradycyjnie odlewnictwo i przemysł metalowy. W ostatnich latach na bazie upadłych zakładów powstało wiele nowych: odlewniczych, ceramicznych, odzieżowych i innych. Miasto Końskie posiada kompletną infrastrukturę komunalną i rozwiniętą sieć usług. Wyposażone jest w sieć wodociągową, kanalizacyjną z oczyszczalnią ścieków, gazową i ciepłowniczą. Ponadto jest siedzibą wielu instytucji państwowych, finansowych, oświatowych, kulturalnych, ochrony zdrowia i przedsiębiorstw prywatnych. Bazę noclegową stanowią hotele w Końskich i Modliszewicach oraz sezonowe i całoroczne ośrodki wypoczynkowe w Sielpi.

Granice powiatu koneckiego w 1938 roku.

KALENDARIUM

DZIEDZICTWO KULTUROWE

„Są w naszym kraju ziemie słynące urodą krajobrazu. Są miejsca do których pielgrzymuje się w umiłowaniu narodowych dziejów i pamiątek. Pełne pomników i wspaniałych zabytków. Głośnie wielkością dawnych wydarzeń. Są wreszcie ośrodki imponujące wielkością i rozmachem życia współczesnego. Pełne gwaru miasta, ważne ogniska przemysłu i handlu, nauki i kultury”.

Jerzy Kondracki

„Geografia Polski i mezoregiony fizyczno-geograficzne”

Są również regiony i miejsca mniej znane, ale równie urokliwe i bogate przeszłością swoich przodków, do których na pewno możemy zaliczyć ziemię konecką. Położona na wyżynie kielecko-sandomierskiej w północnej części województwa świętokrzyskiego jest miejscem o bogatej przeszłości, która pozostawiła tu swoje liczne ślady. Dziedzictwem tej ziemi są niewątpliwie tradycje przemysłowe.

Zabytkowa kuźnia wodna
w Starej Kuźnicy

Już od II do IV w. n.e w regionie świętokrzyskim działał największy poza granicami Imperium Rzymskiego ośrodek górnictwa i hutnictwa, gdzie rudy żelaza wydobywano powierzchniowo lub metodą odkrywkową. Przyjmuje się, że dzisiejsza ziemia konecka, poprzez swoje uwarunkowania naturalne - rozległe lasy, płytko zalegające rudy żelaza, stwarzała możliwość rozwoju górnictwa oraz produkcji żelaza, o czym świadczą ślady historii. Na rozwój tej gałęzi produkcji niewątpliwym wpływ miało upowszechnienie w XII w. koła wodnego. Ten przełomowy, jak na owe czasy, wynalazek zaczęto stosować w młynach zbożowych, tartakach, papierniach oraz hutach i kuźnicach. Kuźnica to ówczesny zakład hutniczy składający się z dymarki (pieca), młota mechanicznego, napędzanego właśnie kołem wodnym i pieca kowalskiego (kowalicha) oraz innych zakładów dalszej przeróbki żelaza, takich jak: fryszerka, drutarnia, topornia, gwoździarnia, szabelnia.

O lokalizacji kuźnic na tym terenie decydował kolejny element przyrody, a mianowicie przepływające rzeki i strumienie. Pierwsze wzmianki świadczące o istnieniu kuźnic wodnych w okolicach Końskich pochodzą z XV w. W kolejnych wiekach następował intensywny rozwój hutnictwa na tych ziemiach, a element drewnianego koła poruszanego wodą wpisał się na trwałe w krajobraz Konecczyzny.

W drugiej połowie XVI w. tzw. Staropolski Okręg Przemysłowy był największym ośrodkiem hutniczym na ziemiach polskich. Warto zaznaczyć, że na terenie ówczesnej Polski pracowało wówczas około 320 kuźnic, z czego w województwie sandomierskim (do którego wówczas należały ziemie obecnego powiatu koneckiego), pracowały 142 fabryki żelaza, a większość z nich zlokalizowana była na obszarze Konecczyzny.

Oprócz przemysłu żelaznego istniał tutaj w XVI i XVII w. znaczący ośrodek szklarstwa, zlokalizowany w okolicach Radoszyc i w rejonie tzw. Wzgórz Koneckich. Rozwój kuźnic, hut szkła oraz punktów wydobywania rudy powodował rozwój osadnictwa. Wiek XVIII przyniósł kolejny przełom w hutnictwie żelaza oparty na procesie wielkopicowym. Na terenie Staropolskiego Okręgu Przemysłowego pierwsze takie urządzenia zbudowali włoscy hutnicy. Wielki piec produkował nie tylko więcej żelaza ale był bardziej ekonomiczny. W tym czasie na Konecczyźnie powstało nowoczesne zagłębie metalurgiczne. Fabryki żelazne znajdowały się w dobrach rodu Małachowskich i kasztelana Jacka Jezierskiego. Pod koniec XVIII w. w okolicach Końskich pracowało blisko 20 fabryk. Źródła historyczne informują, że w 1782 roku ponad 50% pracujących na ziemiach polskich wielkich pieców, zlokalizowanych było w okolicach Końskich, co czyniło tę ziemię głównym centrum przemysłowym ówczesnej Rzeczypospolitej.

Na tradycje przemysłowe Konecczyzny, jak i Staropolskiego Okręgu Przemysłowego znaczący wpływ miał Stanisław Staszic. To dzięki jego planom tzw. "ciągłego zakładu fabryk na rzece Kamiennej", region świętokrzyski miał być największym ośrodkiem przemysłowym w kraju. Dzięki tym planom powstała m.in. walcownia w Sielpi, a rzeka Czarna Konecka była wówczas "najpracowitszą" z rzek polskich. Wartki nurt rzeki napędzał koła wodne zakładów leżących na jej szlaku. Realizacja planów Staszica sprawiła, iż Konecczyzna stała się podstawowym obszarem Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Koniec XIX w. był końcem rozwoju przemysłu metalurgicznego. Większość ówczesnych kuźnic i hut zaniechała produkcji. Nastąpiło znaczne osłabienie Staropolskiego Okręgu Przemysłowego na rzecz Zagłębia Dąbrowskiego, bazującego na węglu kamiennym. Najdłużej pracującym kołem wodnym na terenie Konecczyzny było koło walcowni w Maleńcu, które napędzało tamtejsze urządzenia aż do 1967 roku.

Odwiedzając ziemię konecką, warto poznać szlak Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, a zachowane w dobrym stanie kuźnice i fragmenty fabryk przeniosą nas w przeszłość. Najważniejszym obiektem na szlaku jest Muzeum Zagłębia Staropolskiego, mieszczące się na terenie dawnej walcowni w Sielpi. Atrakcją hutniczą stanowi największe zachowane w Europie żelazne koło wodne oraz szereg maszyn i urządzeń służących tej produkcji. Ciekawostką jest układ przestrzenny dawnego zakładu, obejmujący budynki przyzakładowe, ujęcie wody z groblami i upustami, dawne osiedle fabryczne oraz sam zakład. W Starej Kuźnicy przetrwał budynek kuźni z wszystkimi urządzeniami charakterystycznymi dla tego typu zakładu produkcyjnego z XVII i XIX w. Ostatnim z dobrze zachowanych zakładów metalowych, uznanym za zabytek techniki dawnego przemysłu jest zakład w Maleńcu. Budynki fabryczne i osiedle oraz droga nazywana "kasztelańska", przypominają niecodzienny klimat pracy i trudu pracujących tu robotników.

Poza tradycjami przemysłu metalurgicznego, należącymi do spuścizny dziedzictwa kulturowego rodu Małachowskich i Tarnowskich, Konecczyzna otrzymała w spadku również inne dobra kultury materialnej.

Do najbardziej wartościowych obiektów położonych w mieście Końskie należy zespół parkowo-pałacowy z drugiej połowy XVIII w, wybudowany przez Jana Małachowskiego. W jego skład wchodzi: świątynia grecka, oranżeria egipska, altany.

Stary park, stanowiący płuca miasta, jest jednym z piękniejszych pomników przyrody Kielecczyzny. Zabytkowe aleje starych lip i dębów pamiętają czasy 300-letniej przeszłości. Na uwagę zasługuje również układ urbanistyczny rynku z przyległymi uliczkami oraz domy z XVIII i XIX w. z portalami kamiennymi i bramami. Innym cennym zabytkiem jest kościół pod wezwaniem św. Mikołaja, wybudowany prawdopodobnie w latach 1492 - 1520, obecnie podniesiony do rangi kolegiaty.

W niedalekiej odległości od Końskich znajdują się dwa, godne odwiedzenia obiekty. W Kazanowie - klasztor bernardynów i kościół parafialny z 1694 roku, w podziemiach którego znajdują się groby dawnych właścicieli - Kazanowskich oraz dwór obronny w Modliszewicach. Wybudowany on został około XVI w. przez Andrzeja Dunina Modliszewskiego, na miejscu dawnego zamku Odrowążów. W swojej historii zmieniał licznych właścicieli. W XVII w. Modliszewice przeszły w ręce Jana Lipskiego, późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Polski. W pierwszej połowie XVIII w. dwór przejął ród Małachowskich. Oni to dobudowali przylegający do bramy budynek zwany kuźnią. Kolejnymi właścicielami byli Tarnowscy. Następane lata, w tym II wojna światowa, spowodowały, iż dwór

Kościół parafialny w Kazanowie

popadł w ruinę. W latach 1983-1990 Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego w Modliszewicach, na terenie którego znajdował się dwór, podjął próby jego odbudowy. Budynek bramny i kuźnię odbudowano, natomiast sam dwór udało się odtworzyć do stanu surowego. Obecnie w odrestaurowanej części bramnej „kuźni” mieszczą się biura Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Ważne miejsce w historii Konecczyzny zajmują tradycje walk zbrojnych, m.in z czasów insurekcji kościuszkowskiej i powstania styczniowego, a także II wojny światowej. Tutaj rozpoczął swój partyzancki szlak bojowy legendarny major Henryk Dobrzański „Hubal”, a hitlerowcy po raz pierwszy w Europie na taką skalę dokonali pacyfikacji wsi. Rozległe lasy stanowiły bazę i miejsce walk dla licznych oddziałów partyzanckich. Tragiczne lata ostatniej wojny w powiecie koneckim symbolizuje kilkadziesiąt pomników - miejsc upamiętniających wydarzenia z tamtych lat. Szlak tych miejsc wiedzie m.in. przez miejscowości takie jak: Końskie, Niebo, Czarna, Czarniecka Góra, Odrowąż, Niekłań, Radoszyce, Gruszka, Furmanów, Krasna, Królewiec, Modrzewina, Kazanów, Ruda Maleniecka.

Swoją wkład w dorobek dziedzictwa kulturowego ziemi koneckiej mieli również mieszkańcy wsi. Rolnictwo, poza przemysłem metalowym, stanowiło ich główne źródło dochodu. Społeczność wiejska, jak każda, stanowiła swoistą odrębność, która ukształtowała ludowe dziedzictwo kulturowe z jej architekturą

drewnianą, budownictwem sakralnym, zwyczajami i tradycjami. Konecczyzna poprzez swoje położenie była pod silnym wpływem kultury regionu opoczyńskiego, co znacząco różniło ją od regionu świętokrzyskiego. Te różnice widoczne były w budownictwie, stroju czy języku, choć w wielu wypadkach, kultury te się zązębiały.

Jako ciekawostkę warto przypomnieć, że w chłopskim budownictwie mieszkaniowym dominowały dwie odmiany budynków, tzw. chałupa kielecka (jednotraktowa) i opoczyńska (dwutraktowa z dachem naczółkowym). Dziś takie budynki można spotkać już tylko w skansenie Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni. Także tkaniny stosowane do wyrobu stroju ludowego wykazywały znaczące różnice. W Górach Świętokrzyskich popularne były zestawienia kolorów, czarnego i czerwonego, strój opoczyński natomiast miał zdecydowanie żywsze barwy - pomarańczową, zieloną, czerwoną i czarną. Uzupełnieniem stroju była chustka szalinówka, którą mężatki wiązały do tyłu, a panny pod brodą. Warto wspomnieć o zwyczajach i obrzędach, które jeszcze do niedawna w wielu wsiach Konecczyzny kultywowano, na przykład przedzenie wełny i darcie pierza. Panował zwyczaj, że w dzień św. Katarzyny (25XI) dziewczęta rozpoczynały prządki, które musiały skończyć na zapusty. Wiązało się to z wierzeniami, że „(...) zakończenie prządki musi być na zapusty, gdyż w przeciwnym razie załęgną się robaki w kiełbasach, robionych na Wielkanoc”. Wierzono również w magiczną moc niektórych drzew, np. lipy, brzozy, dębu, wierzby, czarnego bzu, leszczyny i osiki. Jeszcze w okresie międzywojennym powszechnie sadzono w obrębie zagród czarny bez. Strzegł on obejście od zarazy, pożaru, pomoru. Stosowano wiele zwyczajów religijnych, w których wykorzystywano apotropieczne właściwości roślin. I tak, na Zielone Świątki powszechnie dekorowano pomieszczenia brzózkami i tatarakiem. Zielone gałązki zawieszano również nad drzwiami wejściowymi, rozkładano na podłodze. Także wianuszki z ziół poświęcane na oktawę Bożego Ciała miały swoją apotropieczną moc. Zawieszane nad drzwiami wejściowymi, czy też wrzucone do ognia w czasie burzy, miały chronić od gromów i pożarów. Te i inne zwyczaje są jeszcze na terenie Konecczyzny kultywowane do dnia dzisiejszego.

Warto również wspomnieć o języku, który oprócz właściwości kulturotwórczych posiada widoczne lokalne naleciałości gwarowe, ale nie na tyle silny i trwały, by stanowić mógł odrębny dialekt tego regionu. Przykłady zwrotów gwary kieleckiej: *biere, niesły, klastor, bobkowemi liśćmi, w kuminie, tko, weznę, cegóz, ino.* „(...) *Z tkórej stróny zagonia kot łapą i myje się po wásach - z tej stróny będzie zimno do trzech dni*”. (*"Materiały do etnografii ludu polskiego z okolic Kielc"*, Ks. Wł. Siarkowski).

Przemieszczając się po terenach wiejskich Konecczyzny, można dostrzec jeszcze wiele ciekawych obrazów typowych dla tego regionu. Szczególnie we wsiach oddalonych od ruchliwych tras, z daleka od miasta, zachowały się elementy charakterystycznej architektury budownictwa czy przyrody. Wolnostojące piwnice z kamienia, drewniane płoty, ogródki z drzewami owocowymi, malwami i słonecznikami, kamienne studnie, kapliczki przydrożne, to tylko niektóre perły ginącej architektury wsi koneckiej. Także budownictwo drewniane z początków XX wieku, z układem podwórza, wokół którego są zwarte zabudowania gospodarcze, zaś w części centralnej zlokalizowany jest budynek mieszkalny. Czasami można jeszcze spotkać budynek mieszkalny połączony z oborą. Zapłotki, miedze, zagony, strachy na wróble, kopki ze zboża, mogą cieszyć oko miłośnika piękna krajobrazu wiejskiego.

Szalinówki na głowach kobiet czy zapaski, to na pewno rzadki już dziś widok ubioru wiejskiego. Tradycje ubioru, jako stroju ludowego, podtrzymywane są już tylko w niektórych wsiach np. w Czermnie, przez zespoły ludowe i kobiety zrzeszone w Kole Gospodyń Wiejskich. Zakładane bywają najczęściej podczas procesji

kościelnych, jak np. w Radoszycach w święto Bożego Ciała oraz w święto plonów -
- dożynki (Słupia, Gowarczów).

Dożynki Powiatowe-Słupia-2000 r.

Dożynki Powiatowe-Gowarczów-2003 r.

Dożynki Powiatowe - Gowarczów - 2003 r.

Kultura ludowa jest istotnym składnikiem dziedzictwa kulturowego regionu i jego tożsamości. Jest dobrem samym w sobie, które powinniśmy chronić i kontynuować.

Wnętrze Muzeum Etnograficzno-Historycznego w Falkowie

KUCHNIA REGIONALNA

Specyfikę każdego regionu tworzą dobra kultury materialnej, przyroda, ludzie z ich mentalnością oraz kuchnia. Ten element odrębności danego terenu, stanowiący dopełnienie jego atmosfery, uzależniony był w dużej mierze od celowej działalności i aktywności ludzkiej. Ziemia konecka bogata w zbiorniki wodne, strumyki i rzeki aktywizowała jej mieszkańców do poszukiwania pożywienia z tych źródeł. Ryby słodkowodne stanowiły więc ważne źródło pożywienia. Taką rolę w rozpropagowaniu np. karpia jako jednej z ważniejszych ryb na tym terenie, miała otworzona w 1912 r. Stacja Doświadczalna Hodowli Karpia w gospodarstwie rybackim Felicjana Jankowskiego, właściciela dóbr w Rudzie Malenieckiej. Tradycje hodowlane w Rudzie Malenieckiej przetrwały do dziś i stanowią ważne ogniwo połączenia tradycji Staropolskiego Okręgu Przemysłowego z rozwojem gospodarstw rybackich. Wpisanie dziś w kalendarz imprez Konecczyzny święta „Koneckiej Ryby”, stanowi namacalny przykład połączenia tradycji hodowli z tradycją kulinarną. Tak więc, odwiedzając ziemię konecką, można skosztować smacznych potraw z ryb słodkowodnych, głównie karpia, mając oczywiście na względzie sezonowość ich serwowania. Zasoby rozległych lasów sosnowych od zarania były także źródłem pozyskiwania żywności przez mieszkańców tych terenów. Stąd wiele lokalnych specjałów, będących prawdziwą ucztą dla podniebienia, opartych jest na potrawach z „darów lasu”. Pierogi z grzybami, kapusta z grzybami, sos z kurek, marynaty: żurawina z cukrem, rydze i gąski marynowane, sok z jagód i jeżyn, to najważniejsze przysmaki z naszego terenu. Również pierogi z jagodami polane kwaśną śmietaną są specjalnością wielu gospodyń domowych.

W kieleckim głównym artykułem żywnościowym ludności wiejskiej były ziemniaki, które biedniejsze rodziny spożywały nawet po trzy razy dziennie. Rano z żurem, w południe ze słodkim lub zsiadłym mlekiem, a wieczorem ugotowane na

rzadko lub z mąką tzw. prażuchy lub przaki. Zdarza się jeszcze dziś, że w niektórych domach na wsi na śniadanie gotuje się tzw. zalewajkę. Jest to zupa z barszczu z mąki żytniej, ziemniaków z dodatkiem grzybka suszonego, okraszonej skwarkami ze słoniny. Niektóre gospodynie dodają do niej kwaśną śmietanę. Zupa ta jest bardzo smaczna i stanowi specjalność naszej kuchni regionalnej.

Wśród produktów odgrywających również ważne miejsce w żywieniu mieszkańców Konecczyny były miody. Tradycje bartnicze z racji rozległych terenów leśnych, umożliwiały prowadzenie tej działalności na większą lub mniejszą skalę. Dzisiaj bartnictwo również stanowi ważną gałąź w łańcuchu naturalnych produktów żywnościowych. Z racji występowania na tym terenie określonych gatunków drzew i roślin, również miody mają swój określony skład. Dominują więc miody wrzosowe, wielokwiatowe i spadziowe. Nie pozostaje zatem nic innego jak zaprosić do wspólnego stołu, rozkoszować podniebienie specjami lokalnymi Konecczyny i życzyć smacznego.

„Nasze kulinarne dziedzictwo” - potrawy charakterystyczne dla kuchni Regionu Świętokrzyskiego.

„Dzionie” - charakterystyczne dla okolic Rakowa,
„Dziunie” lub **„Nadzienie”** - znane również w okolicach Gowarczowa.

Z 1,5 kg mąki pszennej, 1/2 kostki smalcu i szczypty soli zagnieść ciasto - tak jak na makaron. Rozwałkować na cienkie placki i upiec na złoty kolor w temp. 180 °C. Upieczone i wystudzone placki pokruszyć. Ugotować ok. 6 litrów rosółu z 2 kg mięsa mieszanego i 30 dag podgardla. Rosół doprawić tylko wegetą.

Ugotowane mięso wyjąć i przekręcić przez maszynkę. Pokruszone placki tzw. macę zalać wystudzonym rosółem i odstawić na ok. 1 godzinę aż zmięknie. Następnie dołożyć mięso, 5 surowych jaj i połączyć z masą, doprawić przyprawami-pieprz, ziele angielskie, gałka muszkatałowa, pieprz ziołowy (wg uznania). Dokładnie wymieszać. Masa powinna być półpłynna. Całość włożyć do kiszki (tak robią w Rakowie, natomiast w Gowarczowie masę wyklada się bezpośrednio na blachę). Kiszkę z nadzieniem przełożyć do dużej gęsiarki (aby się nie przypaliła), podlać 1/4 szklanki oleju i 1/4 szklanki wody. Piec w piekarniku na złoty kolor ok. 1,5 godz. Podawać na ciepło lub na zimno jako przystawkę.

„Kugiel” - bardzo popularny w okolicach Radoszyc, znany również w całym regionie.

Utrzeć na tarce ok. 3 kg ziemniaków. Oddzielnie przygotować wsad mięsny do masy ziemniaczanej: 1,5 kg żeberek wieprzowych udusić na patelni oraz podsmażyć 0,5 kg cebuli pokrojonej w kostkę. Do masy ziemniaczanej dodać 5 jaj, 5 łyżek mąki pszennej, wymieszać, przyprawić solą, pieprzem, majerankiem. Na koniec dodać uduszony wsad mięsny, całość wymieszać i przełożyć do brytfanny wysmarowanej smalcem lub wyłożonej folią aluminiową. Piec w piecu lub piekarniku ok. 2 godziny.

Podawać na gorąco z surówką, np. z kapusty kwaszonej z kminkiem.

„Kwasówka kuźnicka” - okolice Bliżyna.

Woda z ugotowanych ziemniaków (wywar) - nie solona, kwas z kiszzonej kapusty w proporcji pół na pół wymieszać. Doprawić koprem suszonym, kminkiem, czosnkiem oraz pieprzem naturalnym i ziołowym. Zagotować.

W takiej postaci można kwasówkę przechowywać przez 2 dni. Nadaje się do bezpośredniego spożycia np. jako napój ale powszechniej stosuje się ją do przygotowania barszczu np. na wędzonce, do barszczu z buraków, na polewkę zaciągniętą na słoninie. Bez przypraw używa się jej do polewania ziemniaków w okresie postu .

„Prazoki" lub „Prażucha"

Okolo 1,5 kg ziemniaków obrać zalać wodą tak aby były całe zakryte. Zagotować, posolić, gdy ziemniaki będą półmiękkie dodać ok.0,5 kg mąki pszennej lub żytniej. Gotować na wolnym ogniu aż ziemniaki z wodą pochłoną 3/4 mąki. Tłuczkiem do ziemniaków dokładnie ubić całość na jednolitą masę. Słoninę pokroić w drobną kostkę, stopić, można dodać pokrojoną w kostkę cebulę. Porcjować prazoki łyżką w formie małych klusek. Podawać polane tłuszczem ze skwarkami.

„Podpiwek"

Zagotować 10 litrów wody, dodać 25 dag kawy zbożowej i pogotować ok. 5 minut. Odstawić aby napój nabrał właściwej barwy. Przepędzić przez lnianą ścierkę i wystudzić do ok. 25°C. Następnie rozpuścić ok. 2 dag drożdży w szklance wody, wlać do płynu, dodać 1 kg cukru, dokładnie wymieszać. Butelki umyte i osączone z wody napełnić płynem, zakorkować. Pozostawić w ciepłym miejscu na co najmniej 5 godzin. Następnie wynieść do zimnej piwnicy. Podawać do picia dobrze schłodzony. W takiej postaci podpiwek nadaje się do picia do 5 dni.

Podpiwek przygotowywano na wsiach w okresie lata. Był bardzo popularnym napojem żniwiarzy.

„Goly" lub „Pigoły"

Farsz: 2 kg kapusty kwaszonej, 10 dag grzybów suszonych, 1/2 szklanki kaszy jęczmiennej, 1 cebula, sól, pieprz.

Kapustę, grzyby i kaszę ugotować oddzielnie. Cebulę pokroić w kostkę, podsmażyć na tłuszczu. Wszystkie składniki posiekać tasakiem, doprawić solą i pieprzem do smaku.

Ciasto: 3 kg surowych ziemniaków zetrzeć na tarce - odsączyć wodę , dodać 1 kg ziemniaków ugotowanych i przekręconych przez maszynkę. Dodać pieprz i sól oraz 1 jajko. Wyrobić ciasto. Z ciasta formować kluski wielkości gęsiich jaj, w środek wkładać farsz. Wrzucać na wrzącą wodę , gotować do momentu aż wypłyną na wierzch. Podawać polane tłuszczem ze skwarkami.

Pyzy z mięsem

Składniki:

ziemniaki - 2 kg, jaja - 3 szt., wołowina - 40 dag, wieprzowina - 20 dag, cebula, olej - 2 łyżki, sól, pieprz.

Sposób przygotowania:

Mięso przekręcić przez maszynkę. Cebulę pokroić w kostkę, zeszklić na oleju. Mięso wymieszać z cebulą, jajkiem oraz solą i pieprzem do smaku.

1,5 kg ziemniaków obrać i zetrzeć na drobnej tarce, odcisnąć. Pozostałe ziemniaki opłukać, ugotować i zemleć. Surowe i gotowane ziemniaki wymieszać, dodać 2 jajka i troszkę soli. Zagnieść ciasto.

Ciasto podzielić na kawałki, spłaszczyć na placki wielkości dłoni, na każdym ułożyć porcję farszu, uformować podłużne pyzy. Pyzy wrzucić do osolonego wrzątku, gotować na małym ogniu okolo 20 min. Podawać z tłuszczem i zrumienioną cebulą.

Zalewajka

Składniki:

zakwas na żur - 0,5 litra, smalec - 25 g, cebula - 50 g, czosnek - 5 g, sól, pieprz, grzyby suszone - 5 g, śmietana - 100 g, koncentrat rosółowy - 30 g, ziemniaki - 500 g, boczek - 300 g, wędlina (szynka) - 150 g, woda - 2,5 litra.

Sposób wykonania:

Do garnka wkładamy drobno pokrojone grzyby, wlewamy wodę, zakwas i gotujemy ok. 1/2 godziny. Doprawiamy solą, pieprzem i czosnkiem, na koniec zaprawiamy śmietaną.

Ziemniaki gotujemy na miękko i odcedzamy. Boczek z wędliną kroimy w paski i podsmażamy z cebulą. Dodajemy do uprzednio odcedzonych i ubitych ziemniaków i podsmażamy na patelni, żeby miały chrupiącą skórkę.

„Parzybroda” z grochem

Składniki:

mąka pszenna - 30 g, boczek wędzony - 80 g, cebula - 80 g, kapusta kiszona - 1000g, groch - 200g, sól, pieprz do smaku.

Sposób przygotowania:

Kapustę płuczemy i wstawiamy do gotowania na ok. 2 godziny. W drugim garnku wstawiamy groch i gotujemy do miękkości. W międzyczasie przyrządzamy zasmażkę z mąki, boczku i cebuli. Ugotowaną kapustę odcedzamy i dodajemy ugotowany na miękko groch oraz zasmażkę.

Połączone produkty gotujemy jeszcze przez 5 minut.

Golonka z kapustą i grochem

Składniki:

golonka - 2 szt., kapusta kiszona - 50 dag, groch - 10 dag, cebula - 2 szt., jabłka winne - 2 szt., smalec - 3 łyżki, listek laurowy, ziele angielskie, sól, pieprz do smaku.

Sposób wykonania :

Umyty groch namoczyć na noc, następnego dnia ugotować w tej samej wodzie. Oczyszczone i umyte golonki natrzeć solą i zrumienić na silnie ogrzanym smalcu ze wszystkich stron, po czym podlać wodą i dusić pod przykryciem ok. 40 min. Kiszoną kapustę drobno pokroić, połączyć z posiekaną cebulą i jabłkiem startym na tarce o grubych oczkach oraz grochem. Na wysmarowaną smalcem brytfanę, wyłożyć kapustę dodać przyprawę, ułożyć podduszone golonki, posypać pieprzem, podlać sosem z duszenia (ewentualnie wodą), przykryć, wstawić do nagrzanego piekarnika. Piec ok. 1,5 godz.

Pierogi z kapustą

Składniki:

ciasto:

mąka - 35 dag, jajko - 1 szt., woda.

nadzienie:

kapusta biała - 1000 g, cebula duża, suszone grzyby - 6 szt., jajko-1 szt., masło-1 łyżka, sól, pieprz do smaku.

Sposób przygotowania :

Kapustę drobno poszatkować i lekko osolić. Wymoczone grzyby ugotować. Na maśle usmażyć pokrojoną cebulę, dodać kapustę, podlać wywarem z grzybów i dusić do miękkości.

Ugotowane na twardo jajko posiekać z grzybami i dodać do gotowej kapusty.

Nadzienie wymieszać i doprawić solą i pieprzem.

Z mąki i jajka, dodając trochę ciepłej wody, zagnieść ciasto. Po wyrobieniu ciasto cienko rozwałkować i wycinać szklanką krążki. Na każdy nakładać nadzienie i mocno zlepiać brzegi. Pierogi gotować w osolonej wodzie ok. 4 min. Podawać polane stopionym masłem lub tłuszczem ze skwarkami.

Zarzucajka

Składniki:

wywar z żeberek lub kości - ok.5 l., włoszczyzna - 400 g /marchew, pietruszka, seler, por/, ziemniaki - 2000 g, kapusta kwaszona - 500 g, cebula - 50 g, słonina - 100 g,

przyprawy: sól, pieprz, ziele, liść laurowy, papryka mielona, natka pietruszki.

Sposób przygotowania:

Ugotować wywar. Wrzucić pokrojone w grubą kostkę ziemniaki i poszatkowane warzywa. Gdy ziemniaki będą miękkie wrzucić pokrojoną, nie płukaną kapustę i chwilę pogotować. Pokrojoną słoninę podsmażyć z cebulką i okrasić. Przed podaniem posypać natką.

Pyzy z kapusty kwaszonej i suszonych grzybów

Składniki: ziemniaki - 3 kg, jajka - 2 szt., kapusta kwaszona - 1500 g, grzyby suszone - 50 g, cebula - 200 g, słonina - 150 g, olej - 2 łyżki, sól, pieprz.

Sposób przygotowania:

Wyplukaną kapustę i grzyby ugotować i zemleć na grubym sicie. Cebulę pokroić w kostkę, zeszklić na oleju. Wymieszać wszystkie składniki, dodać sól, pieprz do smaku. 2 kg ziemniaków obrać i zetrzeć na drobnej tarce, odcisnąć. Pozostałe ziemniaki opłukać, ugotować i zemleć. Surowe i gotowane ziemniaki wymieszać, dodać jajka i troszkę soli. Zagnieść ciasto.

Ciasto podzielić na kawałki, spłaszczyć na placki wielkości dłoni, na każdym ułożyć porcję farszu, uformować podłużne pyzy. Pyzy wrzucić do osolonego wrzątku, gotować na małym ogniu około 20 min. Podawać polane tłuszczem ze zrumienioną cebulą.

ZIEMIA KONECKA NA MAPIE GOSPODARCZEJ POLSKI

W powiecie koneckim, położonym w północno-zachodniej części województwa świętokrzyskiego, od wieków decydujące znaczenie w gospodarce miał przemysł. Sprzyjały temu warunki naturalne, a więc występujące tu pokłady rudy żelaza, piasku i gliny, rzeki i strumienie przepływające przez powiat, dające energię wodną, a wreszcie nieprzebyte lasy, będące surowcem do wypalania węgla drzewnego stosowanego w piecach hutniczych i szklarskich. Rudy żelaza wydobywano na terenie prawie całego powiatu od Niekłania na wschodzie, po Rudę Maleniecką i Rudzisko na zachodzie.

Lasy dalej zajmują ponad 50% powierzchni powiatu, zaś rzeki Czarna Konecka i Drzewiczka toczą swoje czyste i wartkie wody do Pilicy.

Początki przemysłowego wykorzystania tych bogactw są trudne do określenia. Wiadomo jednak, iż jeden z najznamienitszych synów ziemi koneckiej biskup Iwo Odrowąż na przełomie XII i XIII wieku podarował klasztorowi w Mogile koło Krakowa cenny dar w postaci 100 wiązek (ok. 2500 kg) żelaza kutego, wytworzonego najpewniej w dobrach koneckich należących do jego rodu.

Od najdawniejszych czasów do dnia dzisiejszego zakłady przemysłu metalowego produkowały żelazo i różnorodne wyroby z tego metalu. Większość informacji o tych zakładach pozostało jedynie w zapisach archiwów, czy w nazwach miejscowości, z których wiele swój źródłosłów łączy z aktywnością przemysłową np. Stąporków (stępor to młot napędzany kołem wodnym, służący do kruszenia rudy), Stara Kuźnica, Szabelnia, Drutarnia, Hucisko, Wąglów, Ruda Maleniecka, Ruda Pilczycka, itd. Zostało też wiele śladów materialnych świadczących o dawnej aktywności gospodarczej mieszkańców tych terenów. Już w górnym biegu rzeki Czarnej Koneckiej, w miejscowości Furmanów, po powstaniu listopadowym wybudowano wielki piec, który produkował 324 tony surowki żelaznej. Po modernizacjach i przebudowie w latach 1870 i 1887 uzyskiwał produkcję 6700 ton surowki rocznie. Piec wraz z innymi okolicznymi wielkimi piecami zaopatrywał okoliczne kuźnie w surowiec. Pozostałością tego pieca jest wieża wyciągowa rudy, paliwa i topników, stojąca obecnie na terenie funkcjonującej fabryki sit metalowych-PROGRES.

W okolicznych lasach, jak i w większości lasów powiatu, spotkać można pozostałości po dawnych szybach kopalnianych najczęściej w postaci regularnych ilastych wzgórków z lejem w środku po zasypnym szybie tzw. duble. W odległości 5 km na zachód od Furmanowa w miejscowości Stara Góra hałda po kopalni stanowi doskonały punkt widokowy na okoliczne miejscowości. Przy dobrej widoczności można dostrzec nawet zabudowania Św. Krzyża. Przy rezerwacie „Skalki-Pieć” pod Niekłaniem widać pozostałości po zbudowanej w latach 50-tych XX wieku, lecz nie uruchomionej kopalni.

Stąporków w latach 70-tych ubiegłego wieku to miasto, gdzie więcej ludności zatrudniano w tutejszych zakładach niż było mieszkańców. W okolicach Stąporkowa już na początku XVI wieku notowanych jest kilka kuźnic (były to zakłady składające się z kopalni rudy żelaza, pieca do jego wytapiania oraz kuźni, w której wytwarzano wyroby użytkowe do sprzedaży). Kuźnice takie pracowały w Odrowążu, Błotnicy, Niekłaniu, Czarnej, Grzybowie, Stąporkowie i Duraczowie. Właściciel tej ostatniej, Walenty Duracz, otrzymał w 1578 r. tytuł szlachecki za dostawy uzbrojenia dla wojsk króla Stefana Batorego w wojnach polsko-rosyjskich oraz żelaznych elementów do budowanego w Warszawie mostu na Wiśle.

Ziemia konecka ze swoimi czterdziestoma kuźnicami stanowiła znaczący potencjał przemysłowy Królestwa Polskiego. Szczególną kartę w historii polskiego hutnictwa zapisała „Huta Stąporków”, zbudowana w 1738 r. staraniem kanclerza Jana Małachowskiego, właściciela dóbr Końskie Wielkie. Huta z małymi przerwami pracowała do roku 1930, osiągając w latach 70-tych XIX w. wysoki poziom techniczny i znaczącą pozycję w polskim hutnictwie. Od 1906r. odlewnia pracująca przy hucie rozpoczęła produkcję grzejników centralnego ogrzewania (kaloryferów), w dużej części przeznaczonych na eksport do Rosji. Kontynuatorem produkcji była Odlewnia Żeliwa „Niekłań”, a potem „Stąporków”, która w drugiej poł. XX w. stała się największym producentem grzejników w Polsce i jednym z największych w Europie. Upamiętnia to stojący przed tutejszym Domem Kultury, chyba jedyny na świecie, pomnik kaloryfera.

Inne historyczne już ośrodki przemysłu nad rzeką Czarną Konecką to: Janów, Małachów, Wąsosz i Sielpia. Zbudowany w latach 1824-1842 zakład metalowy w Sielpi pracował do roku 1921, a w 1934 r. został przekształcony w Muzeum Techniki. Inicjatorami budowy zakładu byli Stanisław Staszic i książę Ksawery Drucki-Lubecki. Jednym z budowniczych był znany francuski inżynier, twórca fabryk w Żyrardowie, Filip de Girard. Zakład składał się z głównej hali produkcyjnej, gdzie napęd maszyn i urządzeń zapewniały dwa żelazne koła wodne, z których większe o średnicy 8,5 m i wadze ponad 80 ton, ze względu na swoją wagę i solidność konstrukcji, ocalało w czasie II wojny światowej, a obecnie jest uruchamiane przy okazji corocznych „Kuźnic Koneckich” i innych ważnych okoliczności. W hali tej znajdowały się piece pudlingarskie służące do produkcji wysokiej jakości stali oraz walcarki, młoty i inne urządzenia do wytwarzania wyrobów z tej stali. Wszystkie urządzenia zakładu wykonane były przez polskie zakłady w Białogonie, Rejowie i Starachowicach. Obecnie, poza wspomnianym już największym w Europie kołem wodnym w sielpiańskim muzeum, będącym filią „Muzeum Techniki NOT” w Warszawie, podziwiać można wiele XIX-wiecznych maszyn i urządzeń, a już wkrótce zrekonstruowany będzie piec pudlingarski. Przy zwiedzaniu należy zwrócić uwagę na kryty kanał, odprowadzający wodę od koła wodnego do rzeki.

Muzeum Zagłębia Staropolskiego w Sielpi

Jakkolwiek w zachodniej części powiatu kuźnice pracowały znacznie wcześniej to znaczący rozwój przemysłowy nastąpił tu w XIX w. Kapitan wojsk napoleońskich Tadeusz Bocheński zbudował huty w Miedzierzy-Kawęczynie, Cieklińsku, pudlingarnię i walcownię w Rudzie Malenieckiej oraz rozbudował istniejący od 1784 r. zakład w Maleńcu. Do dzisiaj oglądać można niektóre budynki huty w Miedzierzy-Kawęczynie, świadczące o dawnej świetności tego zakładu.

Zabytkowy Zakład Hutniczy w Maleńcu

Maleniecki zakład pracował aż do 1967r., toteż zachowały się XIX-wieczne budynki i urządzenia techniczne. Dziś jest to „Zabytkowy Zakład Hutniczy w Maleńcu”, będący własnością Starostwa Powiatowego w Końskich. Czynne są w nim dwa koła wodne, z których jedno napędza walcarkę, a drugie kilkanaście maszyn do wytwarzania łopat, szpadli i gwoździ. Tak kompletny obiekt przemysłowy to unikat w skali światowej. Zachował się w dużej mierze dzięki patronatowi naukowców i studentów Politechniki Śląskiej. W odległości dwóch kilometrów od Maleńca, w miejscowości Machory, obejrzeć można budynki dawnej huty żelaza i pudlingarni zbudowanej w 1833 r., a pracującej do 1890 r. Potem w zabudowaniach tych produkowano kafle i papier.

W XIX w. w okolicy funkcjonował wielki piec w Skórnicach, a fryszerki w Kołońcu, Franciszku, Starzechowicach, zaś w Fałkowie fabryka, która w 1840 r. wyprodukowała 180 tys. łyżek i 6 tys. „kozików”. W okolicach Końskich na przestrzeni wieków zakłady metalowe pracowały w Starej Kuźnicy, Dziebałtowie (XV w.), Korytkowie, Pomykowie, Kornicy, Gowarczowie, Młynku, Fidorze, Starym Młynie, Józefowie, Morzywole i innych. Szczególnie ciekawa była fabryka broni w Pomykowie, która produkowała od 1750 r. wysokiej jakości karabiny, strzelby, pistolety, bagnety, a również szable o czym świadczy między innymi zachowana do dziś nazwa miejscowości - „Szabelnia” nad rzeczką Czystą. W bardzo dobrym stanie zachowała się XIX-wieczna kuźnia w Starej Kuźnicy. Zlokalizowana nad rzeczką Młynkowską w miejscowości, gdzie również funkcjonował wielki piec. Kuźnia czynna była do 1957 r., a jej urządzenia są sprawne do dziś. Jedno z dwu kół wodnych napędza młot kowalski, a drugie miechy dmuchające powietrze do pieca nagrzewającego stal przed kuciem. Wiele rozwiązań technicznych zachwyca prostotą a jednocześnie funkcjonalnością (np. system regulacji przepływu wody na koło do sterowania pracą młota).

Sprawna ciągle kuźnia obrazuje jak w dawnych wiekach na ziemi koneckiej pracowało dziesiątki, a może i setki zakładów zlokalizowanych przy rzekach Czarna Konecka i Drzewiczka oraz ich dopływach.

Poza przemysłem metalurgicznym w XIX w. w Końskich pracowało 10 fabryk powozów, które zyskały sławę w całej Polsce, a zwane były „bryczkami końskimi”.

Znaczącym wydarzeniem w historii gospodarczej regionu było uruchomienie w 1885 r. linii kolejowej relacji Koluszki-Bodzechów. W Końskich powstały wtedy odlewnie „Słowianin”, „Neptun” i „Kronenblum”, które dawały zatrudnienie wielu mieszkańcom miasta, również w okresie międzywojennym. W roku 1948, po uruchomieniu i upaństwowieniu tych odlewni, utworzono Koneckie Zakłady Odlewnicze (KZO), znaczącego do chwili obecnej producenta włączów kanalizacyjnych. W latach 60-tych XX w. zakład ten produkował ponad 100 tys. ton odlewów, co dawało mu pierwsze miejsce wśród polskich odlewni. Produkowano tu powszechnie używane w gospodarstwach domowych gęsiarki, jak również popularne wśród kolekcjonerów żeliwne żelazka na węgiel drzewny.

W okresie międzywojennym potencjał przemysłowy powiatu koneckiego był tak znaczny, że został on włączony w skład Centralnego Okręgu Przemysłowego (budowa lokomotywowni w Końskich). Po II wojnie światowej powstało wiele nowych fabryk, takich jak Odlewnia Staliwa „Zamtal”, Zakład Urządzeń Klimatyzacyjnych „Kowent”, czy Spółdzielnia Mleczarska. W latach 70-tych i 80-tych ubiegłego wieku potencjał przemysłowy powiatu koneckiego stanowił znaczący udział w gospodarce krajowej. Lata 90-te XX w. przyniosły znaczne ograniczenie produkcji metalowej, w miejsce której prężnie rozwija się przemysł ceramiczny. Powstały Ceramika „Gres” w Kopaninach, a w Końskich „Nowa Gala” i „Ceramika Końskie”.

TURYSTYKA

SIELPIA TURYSTYCZNĄ WIZYTÓWKĄ ZIEMI KONECKIEJ

Sielpia jest malowniczą miejscowością letniskowa, położoną w gminie Końskie nad zalewem na rzece Czarnej Koneckiej. Główną atrakcją letniska jest 58-hektarowy zbiornik wodny, będący bazą do uprawiania sportów wodnych, kąpieli i wędkowania. Dodatkowym atutem Sielpi jest jej usytuowanie - z dala od dużych ośrodków przemysłowych oraz otaczające ją, rozległe i bogate w grzyby lasy sosnowe, tworzące mikroklimat wpływający pozytywnie na schorzenia górnych dróg oddechowych. Miejscowość ta, wraz ze znajdującym się tutaj Muzeum Zagłębia Staropolskiego, unikatowym w skali europejskiej zabytkiem techniki, stanowi sama w sobie atrakcję turystyczną. Ponadto ze względu na swe korzystne położenie jest doskonałym punktem wypadowym dla wycieczek pieszych, rowerowych i autokarowych w pobliście Góry Świętokrzyskie. Oprócz bazy hotelowej i dużego kompleksu domków campingowych w Sielpi znajduje się również pole namiotowe.

Zalew w Sielpi

W sezonie letnim oddawane są do dyspozycji wczasowiczów boiska do siatkówki, koszykówki, piłki nożnej, asfaltowe korty tenisowe, wypożyczalnia sprzętu pływającego, stadnina koni, kino wczasowe, restauracje z dyskotekami i danciami oraz wiele punktów gastronomicznych i handlowych.

Sielpia, pełniąc rolę centrum rekreacyjnego regionu, przyciąga swymi atrakcjami amatorów różnych form aktywnego wypoczynku. Szeroki zakres proponowanej oferty turystycznej sprawia, iż letnisko, mogące przyjąć jednocześnie ok. 4000 osób, jest chętnie odwiedzanym ośrodkiem wypoczynkowym w województwie świętokrzyskim. Zarządcą miasteczka turystycznego w imieniu miasta Końskie jest Ośrodek Sportu i Rekreacji Sp. z o.o. z siedzibą w Sielpi.

W okresie letnim wczasowiczom udostępnione są:

- ✓ 34 ośrodki wypoczynkowe, posiadające ok. 3,5 tys. miejsc noclegowych,
- ✓ pole namiotowe o pow. 4,87 ha,
- ✓ ok. 40 punktów handlowo-usługowych, baza gastronomiczna (restauracje, kawiarnie i punkty małej gastronomii),
- ✓ kąpielisko strzeżone,

- ✓ parking dla 166 samochodów,
- ✓ wypożyczalnie sprzętu pływającego (żaglówki, rowery wodne, kajaki ...),
- ✓ wypożyczalnię sprzętu sportowo-turystycznego (rowery turystyczne, grille ...),
- ✓ boiska do piłki siatkowej, nożnej, koszykówki, asfaltowe korty tenisowe,
- ✓ stadnina koni.

Miłośnicy tańca mogą spędzić wieczory na dancingach lub w dyskotekach. Można skorzystać z biblioteki i obejrzeć nowości filmowe w kinie letnim. Wędkarze mogą korzystać z kilkunastu stanowisk usytuowanych na obrzeżach zalewu, a grzybiarze z otaczających Sielpię rozległych terenów leśnych.

Korzystając z mapy powiatu koneckiego oraz przewodników turystycznych, można dotrzeć z Sielpi atrakcyjnymi szlakami do miejsc wyjątkowo urokliwych jak źródelko pod Wasoszą, czy pomnik przyrody „Piekło-Gatniki”. W samym letnisku znajduje się Muzeum Zagłębia Staropolskiego, stanowiące unikatowy w skali europejskiej zabytek techniki z czasów Stanisława Staszica.

Bogate zaplecze rekreacyjno - wypoczynkowe Sielpi jest podstawą do organizowania w okresie wakacyjnym przez OSiR licznych, ogólnodostępnych imprez masowych, zarówno dla dzieci, młodzieży, jak i dorosłych. Obok turniejów sportowych i wycieczek turystycznych, na scenie letniej przy plaży odbywają się konkursy plastyczne oraz koncerty zespołów muzycznych, a Wybory Miss Sielpi i Miss Mokrego Podkoszulka stanowią największe widowisko plenerowe województwa świętokrzyskiego, gromadzące ok. 25 tys. widzów. W letnie, słoneczne weekendy przebywa w Sielpi ok. 10 tys. osób. Także poza sezonem miejscowość ta pełni rolę centrum turystycznego, będąc celem sobotnio-niedzielnich wycieczek.

W odległych zaledwie o 4 km Brodach znajduje się ośrodek jazdy konnej i hipoterapii.

Przez cały rok czynne są dwa obiekty noclegowe: Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Energetyk” o wysokim standardzie oraz pensjonat OSiR „Komunalni”. Ten drugi dysponuje 140 miejscami noclegowymi w pokojach 2 i 3-osobowych, z pełnym węzłem sanitarnym. W „Komunalnych” organizowane są konferencje, narady, bankiety, a także zielone szkoły i przyjęcia okolicznościowe.

Propozycje wycieczek z Sielpi znakowanymi szlakami turystycznymi

Szlaki piesze

Sielpia - Piekło - Niebo - Końskie - Stara Kuźnica - Furmanów - Rez. „Skalki Piekło” pod Nieklaniem” - **Skarżysko Pogorzałe**.

Sielpia - Węgrzyn - Józwików - **Kuźniaki**.

Sielpia - Małachów - Czarna - Stąporków - Szałas - **Łączna**.

Sielpia - Ruda Maleniecka - Maleniec - Kołoniec - **Rez. „Diabla Góra”**.

Szlaki rowerowe

„Dookoła gminy Końskie ”

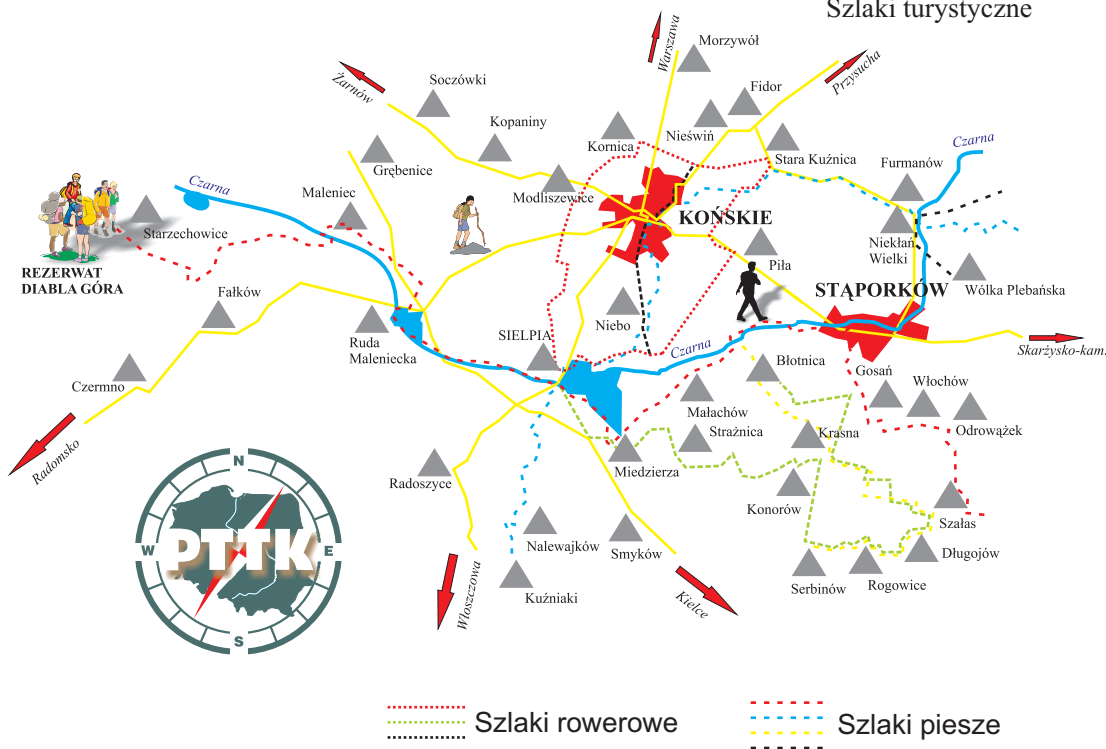
Sielpia - Piekło - Piła - Stara Kuźnica - **Młynek** (możliwość powrotu do Sielpi przez Końskie szlakiem czarnym) - Barycz - Kornica - Modliszewice - Kazanów - Dziebałtów - **Sielpia**

„Dolina Krasnej”

Sielpia - Miedzierz - Przyłogi - Kamienna Wola - Krasna - Serbinów - Długojów - Szałas - Luta (wieża widokowa) - Krasna - Mokra - Błotnica - **Czarniecka Góra**

Sielpia - szlakiem czerwonym do Piekła (7 km), dalej szlakiem czarnym: Niebo (9 km) - Końskie (13 km) - Stary Młyn - Rogów - **Młynek**.

Szlaki turystyczne

WYKAZ OGÓLNODOSTĘPNEJ BAZY NOCLEGOWEJ W SIELPI

Obiekty noclegowe skategoryzowane

(czynne cały rok)

- ✓ Ośrodek Sportu i Rekreacji miasta Końskie Sp. z o.o. w Sielpi, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa 1, tel.: (0-41) 372 0222 lub 372 0502
 - ☞ Pensjonat kat* „Komunalni”, czynny cały rok - 140 miejsc noclegowych w pokojach 2 i 3-osobowych z pełnym węzłem sanitarnym.
 - ☞ Zespół domków murowanych - 56 miejsc w pokojach 1, 2-osobowych z umywalką, czynny w sezonie letnim od maja do września.
- ✓ Ośrodek Wypoczynkowo - Szkoleniowy Zakładu Energetycznego w Skarżysku-Kam., 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Staszica 8, tel. (0-41) 372 0267
 - ☞ Hotel kat** „Energetyk”, czynny cały rok - 43 miejsca w pokojach 1,2,3 i 4-osobowych z pełnym węzłem sanitarnym. Dodatkowo 200 miejsc w domkach turystycznych o zróżnicowanym standardzie.
- ✓ Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy Chorągwi ZHP w Kielcach, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa 21, tel. (0-41) 372 0224
 - ☞ Pawilon murowany czynny cały rok - 100 miejsc noclegowych w pokojach 4 i 5-osobowych oraz 50 miejsc w 3 i 4-osobowych domkach turystycznych.

Fragment zalewu w Sielpi

Obiekty sezonowe

(czynne od kwietnia do października)

- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Łucznicz” S.C. „Geltex”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa 11, tel. (0-41) 372 0296. Dom wypoczynkowy - 220 miejsc noclegowych w pokojach 2 i 3 -osobowych, typu „studio” z pełnym węzłem.
- ✓ **Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy KWP w Kielcach**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa 12/13. Dom wypoczynkowy - 80 miejsc w pokojach 2 i 4 - osobowych oraz 86 miejsc w domkach campingowych z pełnym węzłem sanitarnym.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy Dzieci i Młodzieży**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa 19, tel. (0-41) 372 0223, 5 domków rodzinnych - czteropokojowych na 45 osób z pełnym węzłem oraz 123 miejsca w domkach „suchych” 2 i 3 -osobowych.

- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Relax”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa 28, tel. (0-41) 372 0286, 71 miejsc w domkach campingowych z pełnym węzłem sanitarnym (w tym: 5 domków 3 pok. na 7 osób i 4 segmenty murowane-trzypokojowe na 3 osoby każdy).

Obiekty sezonowe

(czynne od czerwca do września)

- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Bartek”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Staszica 1, 92 miejsca noclegowe w 23 domkach campingowych z pełnym węzłem sanitarnym.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Korab”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Dorzeczna 1, tel. (0-41) 372 02 82, 10 pokoi 2 i 3-osobowych w pawilonie murowanym oraz 20 domków campingowych 3 i 4-osob. z zimną wodą i umywalką.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Lenta”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spółdzielcza 33, skr. poczt. 60, tel. (0-41) 372 02 96, 50 miejsc w domkach turystycznych 2 i 4-osobowych z umywalką.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Stokrotka”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Staszica 9, tel. (0-41) 372 02 87, 7 miejsc noclegowych w 3 pokojach pawilonu murowanego oraz 40 miejsc w 12 domach campingowych.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Sosenka”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Wjazdowa 4, tel. (0-41) 372 02 15.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Belferek” ZNP w Kielcach**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Spacerowa, tel. (0-41) 372 02 81.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Camargo”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Dorzeczna 35, tel. (0-41) 372 55 79.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Żuczek”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Staszica 7, tel. (0-41) 372 02 78.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Kaprys”**, 26-200 Końskie, ul. Spacerowa 27, tel. (0-41) 372 46 12.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Morena”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Wjazdowa 1, tel. (0-41) 372 02 28.
- ✓ **Ośrodek Wypoczynkowy „Oaza”**, 26-200 Końskie, Sielpia, ul. Staszica 4, tel. (0-41) 372 02.27

ZNAKOWANE SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAKI PIESZE

Przebieg szlaku czerwonego

Łączna - Rezerwat "Diabła Góra" (97 km)

0,0 km	Łączna. Połączenie ze szlakiem zielonym do Starachowic
1,2 km	Jegrzna
1,8 km	szosa Kraków - Warszawa
3,5 km	Zalezianka
5,6 km	leśniczówka Osieczno
6,3 km	Osieczyńska Góra
12,9 km	krzyżówka leśna

Połączenie ze szlakiem zielonym: Bliżyn - Zagnańsk

14,8 km	Szałas
17,1 km	Kopcie
19,3 km	leśniczówka Odrowążek
20,3 km	Odrowążek
22,5 km	Nowy Włochów
23,9 km	Gusina
24,5 km	Gosań
27,7 km	Hucisko
32,1 km	Stąporków
35,1 km	Czarniecka Góra
36,1 km	Czarna
36,4 km	Czarniecka Góra PKP
38,9 km	Janów
40,4 km	Wąsosz Ostre Górk
41,1 km	Wąsosz Stara Wieś
Połączenie ze szlakiem żółtym : Końskie - Serbinów	
49,5 km	Kawęczyn
49,9 km	Miedzierz
51,3 km	Wólka Smolana
55,0 km	Sielpia Wielka
Połączenie ze szlakiem niebieskim : Skarżysko Pogorzałe - Kuźniaki	
62,4 km	Sokołówka
63,6 km	Cieklińsko
66,1 km	Ruda Maleniecka
75,0 km	Maleniec
76,5 km	Machory
77,3 km	Tama
79,8 km	Kołonec
85,1 km	Starzechowice
87,9 km	Dąbrowa
95,0 km	Zamoście
95,7 km	Klew
97,0 km	Rezerwat „Diabla Góra”
Połączenie ze szlakiem niebieskim : Piotrków Trybunalski - Krzętów	

**Przebieg szlaku niebieskiego
Kuźniaki - Skarżysko Pogorzałe (81 km)**

0,0 km	Kuźniaki
5,0 km	Góra Dobreszowska - 368 m npm.
7,0 km	Gruszka
8,0 km	Józwików
10,5 km	wzgórze - 338 m npm
13,0 km	Węgrzyn
14,0 km	Grębosze
15,0 km	Mościska Małe
16,0 km	Mościska Duże
17,0 km	gajówka
22,5 km	Sielpia Wielka
Połączenie ze szlakiem czerwonym: Łączna - Rez. „Diabla Góra”	

23,5 km	Sielpia Kapielisko
28,0 km	Piekło
30,0 km	Niebo
34,5 km	Stadnicka Wola
37,0 km	Końskie
38,5 km	Stary Młyn
44,0 km	Gajówka „Stoki”
46,0 km	Stara Kuźnica
47,0 km	Piasek
54,0 km	Furmanów
61,0 km	Rezerwat „Skałki-Piekło pod Niekłaniem”
Początek szlaku czarnego do Wólki Plebańskiej (7,0 km)	
65,5 km	Borki
67,0 km	Rędocin
70,5 km	Rezerwat leśny „Ciechostowice”
Początek szlaku zielonego do Przysuchy	
Połączenie ze szlakiem czarnym : Sołtyków - Bliżyn	
73,0 km	Majdów
74,5 km	Łazy
77,5 km	Cmentarz partyzancki pod Skarbową Górą
Połączenie ze szlakiem żółtym wokół Skarżyska-Kamiennej	
Początek szlaku czerwonego do Radomska (272 km)	
81,0 km	Pogorzałe

Przebieg szlaku żółtego

Wąsosz Stara Wieś - Serbinów (28 km)

0,0 km	Wąsosz Stara Wieś.
Połączenie ze szlakiem czerwonym : Łączna-Rezerwat „Diabla Góra”	
3,7 km	Droga asfaltowa Stąporków - Smyków
10,1 km	Krasna
13,6 km	Luta (wieża widokowa w rezerwacie Górna Krasna)
18,2 km	Szałas
21,7 km	Długojów
25,5 km	Rogowice
28,0 km	Serbinów

Przebieg szlaku czarnego

Wólka Plebańska - Rez. „Skałki-Piekło pod Niekłaniem” (7 km)

0,0 km	Wólka Plebańska - przystanek PKP
2,5 km	Niekłań Wielki
7,0 km	Rezerwat „Skałki Piekło pod Niekłaniem”
Połączenie ze szlakiem niebieskim : Kuźniaki - Pogorzałe.	

SZLAKI ROWEROWE

Przebieg szlaku zielonego

Sielpia - Błotnica (52 km)

0,0 km	Sielpia Letnisko
Połączenie ze szlakiem rowerowym czerwonym wokół Końskich	
4,4 km	Barak

6,0 km	Miedzierza
10,6 km	Strażnica
13,4 km	Przyłogi
16,2 km	Kamienna Wola
18,0 km	Adamek
19,5 km	Komorów
21,0 km	Krasna
25,5 km	Serbinów
28,0 km	Rogowice
31,8 km	Długojów
35,3 km	Szałas
39,9 km	Luta
43,5 km	Krasna
48,0 km	Mokra
50,0 km	Duraczów
52,0 km	Błotnica

Przebieg szlaku czerwonego

Sielpia - Stara Kuźnica - Sielpia (45 km)

0,0 km	Sielpia Letnisko
6,0 km	Piekło
Połączenie z czarnym szlakiem rowerowym do Młynka (12 km).	
9,5 km	droga asfaltowa Końskie - Czarna
11,5 km	linia kolejowa
15,0 km	Piła
17,3 km	Leśniczówka „Stoki”
19,7 km	Gajówka "Stoki"
21,0 km	Stara Kuźnica
22,0 km	Chełb
23,0 km	Drutarnia
23,5 km	Czysta
25,0 km	Młynek
Połączenie z czarnym szlakiem rowerowym do Piekła (12 km).	
28,2 km	Barycz
29,5 km	Kornica
31,5 km	Proćwin
33,2 km	Modliszewice
34,7 km	Sierosławice
36,3 km	Kazanów
39,1 km	Brody
41,8 km	Dziebałtów
45,0 km	Sielpia
Połączenie z zielonym szlakiem rowerowym do Błotnicy (52 km).	

Przebieg szlaku czarnego

Piekło - Końskie - Młynek (12 km)

0,0 km	Piekło
2,5 km	Niebo
8,0 km	Końskie
10,3 km	Rogów
12,0 km	Młynek
Połączenie z czerwonym szlakiem rowerowym wokół Końskich.	